

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้ขอเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. การสอนแบบอริยสัจ

- 1.1 ความหมายของอริยสัจ
- 1.2 การสอนแบบอริยสัจ
- 1.3 ประวัติการเรียนการสอนแบบอริยสัจ
- 1.4 ขั้นตอนการสอนแบบอริยสัจ
- 1.5 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบอริยสัจ
- 1.6 คุณค่าและประโยชน์ของอริยสัจ

2. เจตคติต่อวิชาสังคมศึกษา

- 2.1 ความหมายของเจตคติ
- 2.2 ความหมายของเจตคติต่อวิชาสังคมศึกษา
- 2.3 ลักษณะและองค์ประกอบของเจตคติ
- 2.4 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเจตคติ
- 2.5 ลักษณะของเจตคติ
- 2.6 การปลูกฝังเจตคติ
- 2.7 การเกิดและการเปลี่ยนแปลงเจตคติ
- 2.8 ประโยชน์ของเจตคติ
- 2.9 การสร้างเครื่องมือวัดเจตคติ

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 3.1 งานวิจัยในประเทศ
- 3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

4. กรอบความคิดในการวิจัย

5. สมมุติฐานการวิจัย

การสอนแบบอริยสัจ

1. ความหมายอริยสัจ

ความหมายของคำว่า “อริยสัจ” ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์ (2546 : 238) ได้ให้ความหมายของอริยสัจไว้ว่า ความจริงอันประเสริฐ, ความจริงของพระอริยะ, ความจริงที่ทำให้คนเป็นอริยะ มี 4 อย่าง คือ ทุกข์ (หรือ ทุกขสัจจะ) สมุทัย (หรือ สมุทัยสัจจะ) นิโรธ (หรือ นิโรธสัจจะ) มรรค (หรือ มัคคสัจจะ) เรียกเต็มว่า ทุกข (อริยสัจ) ทุกขสมุทัย (อริยสัจ) ทุกขนิโรธ (อริยสัจ) และทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (อริยสัจ)

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 1337) ได้ให้ความหมายของอริยสัจไว้ว่า ความจริงของพระอริยะ, ความจริงอันประเสริฐ, ชื่อธรรมสำคัญหมวดหนึ่งในพระพุทธศาสนา มี 4 ประการ คือ 1. ทุกข์ 2. ทุกขสมุทัย (เหตุให้เกิดทุกข์) 3. ทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์) 4. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา หรือ มรรค (ทางแห่งความดับทุกข์)

วสิน อินทสระ (2530 : 4-5) กล่าวว่า อริยสัจสี่ เป็นหลักคำสอนที่สำคัญของพระพุทธเจ้า เป็นหัวข้อธรรมสำคัญอย่างยิ่งหัวข้อหนึ่ง ถือได้ว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา อริยสัจสี่ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาชีวิต และการแก้ไขปัญหานั้น ๆ ความทุกข์เป็นปัญหาที่เผชิญหน้าทุกคนอยู่ การแก้ปัญหาคือดำเนินไปตามหลักเหตุผลและสติปัญญา หรือดำเนินการให้ถูกต้องตามเหตุของปัญหานั้น ๆ แล้วดับที่เหตุ ปัญหาจึงจะคลี่คลายหรือดับลงได้ วิธีการของอริยสัจจึงเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาคือทุกอย่าง

กลุ่มศกยบุตร (2530 : 55 - 63) กล่าวว่า อริยสัจ คือ รู้ทุกข์ รู้เหตุแห่งทุกข์ รู้ความดับทุกข์ รู้วิธีปฏิบัติให้เกิดความดับทุกข์ นั่นคือ อริยสัจ เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา

พระธรรมปิฎก (2538 : 898) ได้กล่าวถึงในคำภีร์วิสุทธิมรรค ซึ่งให้ความหมายของอริยสัจไว้เป็น 4 นัย คือ 1. สัจจะที่พระอริยตรัสรู้ 2. สัจจะของพระอริยะ 3. สัจจะที่ทำให้เป็นอริยะ 4. สัจจะอย่างอริยะ คือแท้แน่นอน

ปัญญานันทะภิกขุ (2538 : 9 - 12) กล่าวว่า อริยสัจ หมายถึงความจริงอันประเสริฐ หรือของจริงที่ทำให้เป็นผู้ประเสริฐ ใครรู้แจ้งเห็นจริงใน 4 ประการนี้ ก็กลายเป็นอริยบุคคล แปลว่าผู้ประเสริฐ จากความหมายของอริยสัจของนักวิชาการต่าง ๆ ได้กล่าวไว้ สรุปได้ว่าอริยสัจ หมายถึงความจริงอันประเสริฐ เป็นหลักคำสอนที่สำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นหัวข้อธรรมสำคัญอย่างยิ่งหัวข้อหนึ่ง ถือได้ว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาประกอบด้วย 4 ประการคือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค

2. การสอนแบบอริยสัจ

สาริธ บัศรี (2525 : 3) กล่าวว่า เป็นวิธีสอนขั้นทั้งสี่ของอริยสัจเป็นวิธีเดียวกับการแก้ปัญหเป็นขั้นตอนและการคิดวิเคราะห์อย่างมีระบบและเป็นขบวนการใช้ความคิด หรือการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล เรียกอีกอย่างหนึ่ง “วิธีการแห่งปัญญา” หรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์

ทองดี ปิงใจ (2533 : 54) สรุปองค์ประกอบของอริยสัจ ไว้ดังนี้

ทุกข์ หมายถึง สภาพที่ทนไม่ได้ สภาพที่คับข้องใจ สภาพที่ทนได้ยากทั้งกายและใจอันได้แก่ปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่น ภาวะบีบคั้น ขัดแย้ง มีความอึดอัดใจ ไม่สามารถหาแนวทางออกให้กับตนเองได้ ความทุกข์เป็นสิ่งที่ปรากฏอย่างชัดเจนในชีวิตประจำวันของมนุษย์ และเป็นปัญหาของสัตว์โลกทุกชนิด พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงความทุกข์ไว้ได้แก่ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความเศร้าโศก ความคร่ำครวญรำพัน ความทุกข์กาย ทุกข์ใจ คับแค้นใจ ความที่ต้องประสบกับสิ่งอื่นไม่เป็นที่รัก ความพลัดพลาดจากสิ่งที่รัก ความปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่ได้สิ่งนั้น

สมุทัย หมายถึง การเกิดขึ้นของทุกข์ หรือเหตุแห่งทุกข์ เหตุที่ทำให้ชีวิตถูกบีบคั้นด้วยความร่ำร้อน กระวนกระวาย ความหวงแหน เกลียดชังหวาดระแวง ความเบียดเบียนอันเนื่องมาจากความอยากจน ความเจ็บ ความโง่เขลา หมายถึงตัวต้นเหตุนั้นเอง

นิโรธ หมายถึง แนวทางที่นำไปสู่ความดับทุกข์ เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

มรรค คือ ความดับทุกข์ หมายถึง อริยมรรค (เป็นทางอันประเสริฐ เป็นวิถีทางแห่งความดับทุกข์)

ประ โยชน์ คุปต์กาญจนากุล (2536 : 192) กล่าวว่า เป็นวิธีการทางปัญญา (Method of intelligence) หรือนักวิทยาศาสตร์ เรียกว่า กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific method) วิธีสอนแบบอริยสัจสี่ประยุกต์จาก “กิจในอริยสัจสี่” คือประยุกต์จากหน้าที่อันพึงกระทำต่ออริยสัจ

บัญญัติ ชำนาญกิจ (2540 : 168) กล่าวว่า เป็นวิธีการสอนที่นักการศึกษาไทยเป็นผู้คิดขึ้น โดยนำเอาคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นขั้นการสอน วิธีสอนนี้จะคล้ายคลึงกับการสอนแบบวิทยาศาสตร์มาก มีขั้นต่าง ๆ ดังนี้

1. ทุกข์ คนที่มีทุกข์เป็นคนที่มียุทธาชีวิต เช่น การเจ็บปวดร่างกาย ความคับข้องใจ ไม่สบายใจ เป็นต้น ถือว่าทุกคนเป็นคนที่มีความทุกข์ แต่คนทุกคนต้องการความสุข คือสบายทั้งกายและจิตใจ นั่นคือต้องการหลุดพ้นจากความทุกข์นั้น ทุกคนย่อมหาทางพ้นทุกข์ เพื่อจะได้รับความสุขในชีวิต การสอนก็คือทำให้นักเรียนเกิดปัญหขึ้น รู้ปัญหา

2. สมุทัย สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์อันได้แก่ ตัณหา ความอยากได้ไม่มีที่สิ้นสุด ฉะนั้นต้องหาทางกำจัดต้นแห่งการเกิดทุกข์ การสอนก็คือช่วยกันหาสาเหตุของการเกิดปัญหานั้นแล้วจึงนำมาวางแผนแก้ปัญหา

3. นิโรธ การดับทุกข์ ขั้นลงมือปฏิบัติด้วยการศึกษาค้นคว้า ทำการทดลองตามแนวทางที่วางไว้ เพื่อวิธีการที่ดีที่สุดของการดับทุกข์

4. มรรค วิถีทางการดับทุกข์ นำความรู้ที่ได้ศึกษามาประมวลเข้าด้วยกันเพื่อวิเคราะห์ดูว่าวิธีไหนเหมาะสมที่สุด เมื่อได้แล้วก็ดำเนินการไปตามแนวทางนั้น การสอนก็เป็นขั้นรวบรวมความรู้ทั้งหมดเข้าด้วยกัน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ

ลำดับ รักษุทธิ และคณะ (2544 : 11 - 12) คือหลักเรียนรู้แบบองค์รวม และบูรณาการการเรียนรู้อย่างล้าลึกของพระพุทธองค์ การบูรณาการของพระพุทธองค์นั้น คือ หลักสันติ ที่มีการสืบต่อเชื่อมโยง การเรียนรู้อย่างเป็นลูกโซ่หลอมรวมเข้าด้วยกัน และเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญยิ่งที่พระพุทธองค์ทรงนำไปเผยแผ่ศาสนาให้ศาสนิกชนทราบ

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ (2545 : 164) กล่าวว่า เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ โดยผู้เรียนพยายามค้นคิดวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยใช้ลำดับขั้นตอนทั้งสี่ขั้นของอริยสัจเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

พระธรรมปิฎก (2547 : 52 - 54) กล่าวว่า วิธีคิดแบบอริยสัจจ์ หรือคิดแบบแก้ปัญหา เรียกตามโวหารทางธรรมได้ว่า วิธีแห่งความดับทุกข์ จัดเป็นวิธีคิดแบบหลักอย่างหนึ่ง เพราะสามารถครอบคลุมวิธีคิดแบบอื่น ๆ ได้ทั้งหมด มีลักษณะ 2 ประการ คือ

1. เป็นวิธีคิดตามเหตุและผล หรือเป็นไปตามเหตุและผล สืบสาวจากผลไปหาเหตุ แล้วแก้ไขและทำการที่ต้นเหตุ
2. เป็นวิธีคิดที่ตรงจุดและตรงเรื่อง ตรงไปตรงมา มุ่งตรงต่อสิ่งที่จะต้องปฏิบัติต้องเกี่ยวข้องของชีวิต ใช้แก้ปัญหา ไม่ฟุ้งซ่านออกไปในเรื่องฟุ้งเฟ้อ ที่สักว่าคิดเพื่อสนองค้นหาและทฤษฎี ซึ่งไม่อาจนำมาใช้ปฏิบัติ ไม่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา

จากความหมายของการสอนแบบอริยสัจจ์ของนักวิชาการต่าง ๆ ได้กล่าวไว้ สรุปได้ว่าการสอนแบบอริยสัจจ์นั้นเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ โดยผู้เรียนพยายามค้นคิดวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยใช้ลำดับขั้นตอนทั้งสี่ของอริยสัจเป็นแนวทาง เป็นวิธีเดียวกับการแก้ปัญหาเป็นขั้นตอนมีระบบและเป็นขบวนการใช้ความคิด หรือการแก้ปัญหามีเหตุผล เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วิธีการแห่งปัญญา” หรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์

3. ประวัติการเรียนรู้การสอนแบบอริยสัจ

บุรชัย ศิริมหาสาคร (2536 : 37 - 38) กล่าวว่า อริยสัจสี่ (The Four Formal Steps of the Truth) คือวิธีการแก้ปัญหา ที่ถูกคิดค้นขึ้นโดยมหาบุรุษผู้หนึ่ง ซึ่งมีพระนามว่า “เจ้าชายสิทธัตถะ” เมื่อประมาณ 2500 กว่าปีมาแล้ว โดยค้นพบกระบวนการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุ มีผล มีการจัดระบบความคิดเป็นขั้นตอน ทำให้เกิดอานิสงส์สูงสุดเมื่อนำไปปฏิบัติ สามารถพิชิตปัญหาต่าง ๆ

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ด้วยเหตุนี้ผู้คนทั่วไปจึงพากันยกย่องพระปัญญาธิคุณด้วยคำเรียกขานพระองค์ในพระนามของ “พระพุทธเจ้า” ซึ่งหมายถึงผู้รู้แจ้งแทงตลอด แห่งการเอาชนะปัญหาซึ่งเป็นความทุกข์ของคนทั้งปวงบนโลกใบนี้ การตรัสรู้ “อริยสัจสี่” ถือว่าเป็นการค้นพบอันยิ่งใหญ่ของมวลมนุษยชาติ มรดกทางความคิดดังกล่าวถูกถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งอย่างไม่ขาดสาย โดยได้ผ่านการตรวจสอบ ทดลอง ซ้ำแล้วซ้ำอีก จากนักปราชญ์ผู้มีปัญญาคนแล้วคนเล่ามาหลายยุคหลายสมัย มากกว่า 2500 ปี จนกลายเป็น “สังขธรรม” ที่ถาวรคงทนต่อการพิสูจน์ และท้าทายให้ทุกคนลองนำไปปฏิบัติ ด้วยความเชื่อมั่นว่า จะก่อให้เกิดมรรคผลตามที่ต้องการได้อย่างแท้จริงแน่นอน

แต่เป็นที่น่าเสียดายที่เมืองไทยยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาเป็นเวลานาน แต่กลับหลงลืม มิได้นำเอากระบวนการแก้ปัญหาแบบอริยสัจมาใช้ให้เกิดมรรคผลอย่างเต็มร้อย ซึ่งคนเรามักจะคิดว่าอะไรก็ตามที่ออกจากปากคนไทยด้วยกัน คุณจะมีน้ำหนักหรือความเชื่อถือน้อยกว่าออกจากปากพวกฝรั่งต่างชาติ เรายกย่องยอมรับวิธีการแก้ปัญหาแบบวิทยาศาสตร์ว่าวิเศษเลิศเลอเป็นของแปลกใหม่เพราะเพิ่งเข้ามาในเมืองไทย เมื่อประมาณ 50 กว่าปีนี่เอง แต่หาว่าไม่ว่า วิธีการแก้ปัญหาแบบวิทยาศาสตร์ก็คือการแก้ปัญหาแบบอริยสัจสี่นั่นเอง จุดอ่อนของคนไทยก็คือ เราสนใจเรื่องทุกเรื่องของคนอื่น แต่เราไม่เคยสนใจเรื่องของเราเอง เรารู้เรื่องของฝรั่งแต่ไม่เคยรู้เรื่องของไทยเราเอง ที่กล่าวมานี้ มิได้หมายความว่า การสนใจเรื่องของคนอื่น หรือการไปศึกษาวิชาการทางตะวันตกนั้นเป็นของเลวทราม แต่ก่อนที่เราจะรู้เรื่องของคนอื่น เราควรจะทำให้ความเข้าใจในเรื่องของตัวเองให้แจ่มแจ้งเสียก่อน อันที่จริงเมืองไทยรู้จักวิธีการแก้ปัญหาแบบวิทยาศาสตร์ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “อริยสัจสี่” มาเป็นเวลาหลายพันปี แต่ด้วยลักษณะนิสัยใจกลั่กลิ้งค่าง ทำให้เรามองข้ามภูมิปัญญาไทยแล้วไปให้ความสนใจกับภูมิปัญญาเทศ ซึ่งเราคิดว่าต้องดีกว่า เหนือกว่า ทันสมัยกว่าของไทยอย่างแน่นอน ซึ่งความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่

แนวการสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ เป็นวิธีการสอนตามหลักพระพุทธศาสนา หรือการสอนให้ปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาที่นับว่าได้ผลดีที่สุดคือวิธีการที่พระพุทธองค์ทรงเผยแผ่พระธรรม ที่พระองค์ได้ตรัสรู้แล้วแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า เพราะเป็นวิธีการเผยแผ่พระธรรมของพระพุทธองค์นั้น สามารถเอาชนะความขัดแย้งและความเชื่อในสังคมอินเดียโบราณ ซึ่งเป็นสังคมที่มีการแบ่งชั้นวรรณะกันอย่างชัดเจน มีความเชื่อในลัทธิต่าง ๆ และอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่มีอยู่อย่างมั่นคง พระองค์ทรงเลือกใช้วิธีสอนให้เหมาะสมกับบุคคลและชุมชน ทรงเน้นการคิดใคร่ครวญใคร่ตรอง ด้วยเหตุผลแล้วฝึกปฏิบัติให้เห็นจริงด้วยตนเอง วิธีสอนของพระพุทธศาสนาตามแนวพุทธศาสตร์ จากการวิเคราะห์ผลการสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง ผลการสอนจะออกมาในรูปแบบที่งดงาม สมบูรณ์ด้วยเนื้อหา สาระ สร้างศรัทธาและยังความชื่นชมยินดีให้แก่ผู้ฟัง ดังคำสรรเสริญ

ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “อาทิกุลยาณํ มชฺเฌกุลยาณํ ปรีโยสานกุลยาณํ สาตถํ สพฺพพญฺชนํ เกวลปรีปฺพณํ ปรีสุทฺธํ” แปลว่า คำสอนของพระพุทธองค์ไพเราะในเบื้องต้น ในท่ามกลาง ในที่สุด สมบูรณ์ด้วยอรรถรส และพญฺชนะรสบริสุทฺธิ์บริบูรณ์ทุกประการ (ประสาร ทองภักดี. 2526 : 41) จะเห็นได้ว่า พระธรรมที่ทรงรู้แจ้งด้วยพระองค์เองนั้น เป็นแก่นสารมีสาระอันลึกซึ้ง พุทธวิธีการสอน จึงเป็นเรื่องที่ครูปัจจุบันควรสนใจศึกษาถึงแนวการสอนเพื่อนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่การเรียน การสอนของพระพุทธศาสนาต่อไป เพราะพระพุทธเจ้ามีวิธีอันชาญฉลาด เมื่อพระองค์ทรงแสดง พระธรรมเทศนาจบลง มักมีผู้สรรเสริญพระธรรมเทศนาเสมอว่า “แจ่มแจ้งจริงพระองค์ ผู้เจริญ แจ่มแจ้งจริง พระธรรมเทศนาของพระองค์เหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คน ที่หลงทาง ส่องประทีปในมือให้คนที่มีจักษุมืดได้เห็นรูป” (วิสิน อินทสระ. 2534 : 3)

สำหรับในประเทศไทยนั้น การสอนตามแนวทั้งสี่ของอริยสัจนี้ สาโรช บัวศรี. (2525 :1-5) โดยเป็นผู้ริเริ่มขึ้น โดยมีแนวคิดที่ว่า ชนชาติไทยมีวัฒนธรรมของตัวเองมาช้านาน โดยการสืบทอด วัฒนธรรมหรือการถ่ายทอดการเรียนรู้ของบุคคลต่าง ๆ ภายในชาติ มีบุคคลต่าง ๆ ที่ได้รับการยกย่อง ว่าเป็นครูทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนลูกศิษย์โดยทั่วไปจนเป็นที่เลื่อมใสและได้เป็นประเพณี การไหว้ครูต่อมา ดังนั้นท่านจึงมีแนวคิดไว้ในขั้นตอนของการเรียนการสอน ควรมีวิธีการสอน แบบไทย ๆ บ้าง จึงได้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คืออริยสัจสี่มาประยุกต์ใช้เป็นวิธีสอน โดยได้จัดพิมพ์เผยแพร่ลงในหนังสือชุดศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ จัดทำโดย สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ในปีพุทธศักราช 2526 ซึ่งการจัด การศึกษาแนวนี้พระพุทธเจ้าทรงใช้มานานกว่า 2500 ปีแล้ว

4. ขั้นตอนการสอนแบบอริยสัจ

การสอนแบบอริยสัจ เป็นวิธีการหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงใช้สั่งสอนให้แก่พุทธสาวกและ บุคคลทั่วไป ซึ่งเป็นการสอนที่ให้พิจารณาถึงเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา แล้วหาทางในการกำจัดปัญหา ต่าง ๆ ให้หมดไปได้ด้วยตนเอง

การสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ มิได้ประยุกต์จากหลักอริยสัจสี่โดยตรง แต่ได้ประยุกต์ มาจาก “กิจในอริยสัจสี่” เพราะการศึกษาเรื่องอริยสัจนั้น จำเป็นต้องศึกษาเรื่องนี้ควบคู่ไปด้วย กิจในอริยสัจสี่ คือหน้าที่ที่พึงกระทำต่ออริยสัจสี่ในแต่ละอย่าง การที่ปฏิบัติให้ถูกต้องและเสร็จสิ้น ในอริยสัจสี่แต่ละอย่างได้ชื่อว่ารู้อริยสัจหรือเป็นผู้ที่รู้แล้ว

พระราชวรมณี (2520 : 120 – 122) ได้อธิบายอริยกิจ กับอริยสังเพื่อเป็นพื้นฐานในการ
ประยุกต์ หรืออนุโลมใช้เป็นวิธีสอนโดยจัดเป็นคู่ ๆ ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 อธิบายอริยกิจกับอริยสัง

ขั้นตอนทั้งสี่ของอริยสัง		กิจในอริยสังสี่	
1. ทุกข์	ความทุกข์ สภาวะที่บีบคั้น ความปรารถนาที่ไม่สมหวัง	1. ปริยญา	การศึกษาให้รู้จักเข้าใจชัดเจนตาม สภาพที่เป็นจริง ได้แก่ การทำความเข้าใจและกำหนดขอบเขตของ ปัญหาหรือความทุกข์
2. สมุทัย	สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ต้นเหตุทั้ง 3	2. ปหานะ	การกำจัด ทำให้หมดไป ได้แก่ การแก้ไขกำจัดต้นตอของปัญหา คือกำจัดต้นเหตุให้สิ้นไป
3. นิโรธ	ภาวะที่ต้นเหตุดับสิ้นไป หลุดพ้น เป็นอิสระ คือ นิพพาน	3. สังคกิริยา	การทำให้แจ้ง คือ เข้าถึงหรือบรรลุ จุดหมายที่ต้องการ ได้แก่ การเข้าถึง ภาวะที่ปราศจากปัญหา แจ้งในวิธี
4. มรรค	ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา	4. ภาวนา	การกระทำตามวิธีการที่จะนำไปสู่ จุดหมาย ได้แก่การลงมือแก้ไข ปัญหาตามแนวทางของข้อปฏิบัติ เพื่อจะได้บรรลุถึงความดับทุกข์

ที่มา : พระราชวรมณี. (2520 : 120 – 122)

การเรียนการสอนนั้น เป็นกระบวนการกระทำอย่างหนึ่ง ที่กระทำอย่างไรให้ผู้เรียนเกิด
ความเข้าใจหรือเกิดการเรียนรู้มากขึ้น ดังนั้น เมื่อจะต้องประยุกต์ให้เป็นการสอนแล้ว ก็ต้องนำมา
จาก “กิจในอริยสังสี่” เป็นแนวทาง เพราะเป็นเรื่องของการปฏิบัติหรือการกระทำด้วยกันมิได้
ประยุกต์จากตัวอริยสังโดยตรง

สาโรช บัวศรี (2526 : 6) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนแบบอริยสังไว้ว่า เป็นวิธีสอน เป็นการ
กระทำแบบที่เรียกกันในภาษาละติน ว่า Mutatis Mutandis (M. M.) คือเป็นการอนุโลมและปรุ
งแต่งเป็นอย่างยิ่ง เพื่อสะดวกแก่การปฏิบัติ หรือเพื่อให้เหมาะสมที่จะนำไปใช้ในโรงเรียนหรือใน
สถานศึกษาที่สูงขึ้นไป และเป็นการประยุกต์จากกิจหรือข้อปฏิบัติในขั้นต่าง ๆ ของอริยสังสี่ โดยถือ
ตามหลักการปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ มิได้ประยุกต์จากส่วนหนึ่งของอริยสังเท่านั้น” ดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 ชั้นของอริยสัจสี่ กิจในอริยสัจสี่ และวิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ

ชั้นของ อริยสัจสี่	กิจใน อริยสัจสี่	วิธีสอนตามขั้นของอริยสัจ
1. ทุกข์	1. ปริณญา	1. ขั้นกำหนดปัญหา (ขั้นทุกข์) ครูช่วยนักเรียนให้ได้ศึกษาพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ด้วยความรอบคอบและพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหาที่นักเรียน ต้องคิดแก้ไขให้ได้
2. สมุทัย	2. ปหานะ	2. ขั้นตั้งสมมติฐาน (ขั้นสมุทัย) 2.1 ครูช่วยนักเรียนให้ได้พิจารณาด้วยตนเองว่า สาเหตุของปัญหาที่ ยกมากล่าวในข้อที่ 1 นั้นมีอะไรบ้าง 2.2 ครูช่วยนักเรียนให้เกิดความเข้าใจในการแก้ปัญหานั้น ๆ ต้อง กำจัดหรือขจัดที่ต้นตอหรือแก้ที่สาเหตุของปัญหาเหล่านั้น ครูช่วยนักเรียนให้คิดว่า ในการแก้ปัญหานั้น สาเหตุนั้น อาจ กระทบอะไรได้บ้าง คือให้กำหนดสิ่งที่กระทะนั้นเป็นข้อ ๆ ไป
3. นิโรธ	3. สัจฉิกิริยา	3. ขั้นการทดลองและเก็บข้อมูล (ขั้นนิโรธ) 3.1 สัจฉิกิริยา หมายถึง การทำให้แจ้งหรือทำให้บรรลุจุดหมายที่ ต้องการ โดยกระทำอย่างไรให้เกิดการรู้แจ้งได้ ถ้าเจริญรอยตาม พระพุทธองค์ต้องทำด้วยตนเอง ทรงทดลองวิธีต่าง ๆ ด้วย พระองค์เอง เช่น การฝึกโยคะ ตบะ ทรงอดพระกระยาหาร เป็นต้น เมื่อเห็นว่าวิธีการดังกล่าวไม่สามารถบรรลุ จึงทรงใช้ วิธีการสมถะ และวิปัสสนากรรมฐาน การสอนในขั้นนี้ ครูต้องช่วยนักเรียนให้นักเรียนได้กระทำหรือทำการทดลองด้วย ตนเอง ตามหัวข้อต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ว่าต้องกระทำดังขั้นตอน ที่ 2 เมื่อทดลองได้ผลประการใด ต้องบันทึกผลการทดลองแต่ ละอย่าง หรือที่เรียกว่า เป็นการเก็บข้อมูลไว้พิจารณาในขั้นต่อไป

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ชั้นของ อริยสัจสี่	กิจใน อริยสัจสี่	วิธีสอนตามชั้นของอริยสัจ
4. มรรค	4. ภาวนา	4. ขั้นวิเคราะห์และสรุปผล (ขั้นมรรค) 4.1 จากการทดลองกระทำด้วยตนเอง หลาย ๆ อย่างนั้น ย่อมได้ผลออกมาเห็นชัดเจน ผลบางประการชี้ให้เห็นว่าแก้ปัญหาไม่ได้เลย ผลบางประการชี้ให้เห็นว่าแก้ปัญหาได้บางประการแต่ไม่ชัดเจนนัก ผลที่ถูกต้องชี้ให้เห็นว่าแก้ปัญหาได้แน่นอนแล้ว และได้บรรลุจุดหมายแล้ว ได้แนวทางหรือข้อปฏิบัติที่เราต้องการแล้ว เหล่านี้หมายความว่า ต้องวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้บันทึกไว้ในขั้นที่ 3 ให้แจ่มแจ้งว่าทำอย่างไรจึงแก้ปัญหาที่กำหนดในขั้นที่ 1 ได้สำเร็จ 4.2 เมื่อลงข้อสรุปวิธีแก้ปัญหาได้แล้ว ให้ผู้เรียนช่วยกันกำหนดแนวทางในการปฏิบัติและลงมือปฏิบัติตามแนวทางนั้น โดยทั่วกัน รวมทั้งให้ผู้เรียนช่วยกันคิดวิธีการควบคุมและติดตามของการปฏิบัติเมื่อแก้ปัญหานั้น ๆ ด้วย

ที่มา : สารัช บัวศรี. (2526 : 6 – 7)

จะเห็นว่า การสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ ถือว่าเป็นวิธีสอนแม่แบบที่แท้จริง สำหรับใช้แก้ปัญหา เป็นขั้นตอนในการดำเนินการของพระพุทธองค์ในการแก้ปัญหาที่ยิ่งใหญ่ของชีวิต คือ การดับทุกข์ เป็นขั้นตอนในการดำเนินการคิดอย่างมีระบบ เป็นกระบวนการของการใช้ความคิด หรือการใช้ปัญญา วิธีการแห่งปัญญา หรือวิทยาการทางด้านวิทยาศาสตร์

สารัช บัวศรี (2526 : 5 – 6) ได้ประยุกต์การสอนแบบอริยสัจมาใช้ในการสอน โดยแบ่งเป็นขั้นตอนได้ ดังนี้

1. ขั้นกำหนดปัญหาหรือขั้นทุกข์ โดยครูช่วยเหลือให้นักเรียนให้ได้ศึกษาพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ด้วยความรอบครอบ และพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหา ซึ่งนักเรียนจะต้องคิดแก้ไขให้ได้

2. ขั้นตอนตั้งสมมติฐานหรือขั้นสมมุติฐาน แบ่งออกได้ ดังนี้

2.1 ครูช่วยนักเรียนให้ได้พิจารณาตัวเองว่า สาเหตุของปัญหาที่ยกขึ้นมากล่าวในขั้นที่ 1 นั้นมีอะไรบ้าง

2.2 ครูช่วยนักเรียนให้เกิดความเข้าใจว่า ในการแก้ปัญหาได้ ๆ นั้น จะต้องกำจัดหรือตัดที่ต้นตอ หรือแก้สาเหตุของปัญหาเหล่านั้น

2.3 ครูช่วยนักเรียนให้คิดว่าการแก้ที่สาเหตุนั้น อาจจะกระทำอะไรได้บ้าง คือให้กำหนดสิ่งที่กระทำนี้เป็นข้อ ๆ ไป

3. ขั้นการทดลองทำและเก็บข้อมูลหรือขั้นนิโรธ แบ่งออกได้ดังนี้

3.1 ขั้นทำให้แจ้ง ครูต้องสอนให้นักเรียนได้กระทำ หรือทดลองด้วยตนเองตามหัวข้อต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ว่ากระทำกันในระดับที่ 2 ข้อ 2.3

3.2 เมื่อทดลองได้ผลประการใด ต้องบันทึกผลการทดลองแต่ละอย่างหรือที่เรียกว่าข้อมูลไว้เพื่อพิจารณาในขั้นต่อไป

4. ขั้นวิเคราะห์และสรุปผลหรือขั้นมรรค แบ่งออกได้ ดังนี้

4.1 การทดลองกระทำด้วยตนเองหลาย ๆ อย่างนั้น ย่อมจะได้ผลออกมาให้เห็นชัดผลบางประการชี้ให้เห็นว่าแก้ปัญหาได้บางประการ แต่ไม่ค่อยชัดเจนนัก ผลที่ถูกต้องชี้ให้เห็นว่าแก้ปัญหาได้แน่นอนแล้ว และได้บรรลุจุดหมายแล้ว ได้แนวทางหรือข้อปฏิบัติที่เราต้องการแล้ว

4.2 จากการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ จะทำให้เห็นว่าสิ่งใดแก้ปัญหาได้จริง ต่อไปก็ให้สรุปการกระทำที่ได้ผลนั้นไว้เป็นข้อ ๆ หรือเป็นระบบ หรือเป็นแนวทางปฏิบัติและให้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติอย่างเต็มที่ตามแนวทางนั้นโดยทั่วไป

พิเชฐย์ จัปจิตต์ (2534 : 5) ได้นำการสอนแบบพุทธวิธีแสวงหาอริยสัจตามแนวพระพุทธเวท โดยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นกำหนดทุกข์ : ขอบเขตปัญหา
2. ขั้นสืบสาวสมุทัย : คิดค้นหาสาเหตุของปัญหา
3. ขั้นแก้นิโรธ : เห็นแนวทางในการแก้ปัญหา
4. ขั้นเพียรhamรรค : ลงมือปฏิบัติ/พิสูจน์

วีรยุทธ วิเชียรโชติ (2526 : 59 – 60) ได้กล่าวถึงวิธีการทางวิทยาศาสตร์และวิธีแห่งอริยสัจสี่ว่า วิธีการทางวิทยาศาสตร์นั้นมีทั้งทางโลกและทางธรรม กระบวนการวิธีวิทยาศาสตร์ทางโลกคือ วิธีวิทยาศาสตร์ที่แสวงหาความจริงทางวัตถุโดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกายสัมผัสเป็นอุปกรณ์สำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลทางวัตถุเพื่อแก้ปัญหา กล่าวโดยสรุปวิธีวิทยาศาสตร์ทางโลกก็คือวิธีแก้ปัญหาด้วยเหตุผล และข้อมูลที่เป็นรูปธรรม

กระบวนการวิธีวิทยาศาสตร์ทางธรรมก็คือ วิธีแห่งอริยสัจ ซึ่งเป็นวิธีแก้ปัญหาทางจิตใจโดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้งห้าและใจเป็นอุปกรณ์สำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งทางวัตถุ ทางจิตใจ เพื่อแก้ปัญหา โดยสรุปวิธีวิทยาศาสตร์ทางธรรมได้แก่อริยสัจเป็นการแก้ปัญหาคด้วยเหตุผล ข้อมูลทั้งทางรูปธรรม และนามธรรม การพิจารณาวิธีวิทยาศาสตร์ทางธรรมในลักษณะของระบบเหตุผล พบว่าอริยสัจสี่ประกอบด้วยระบบเหตุผลสองระบบเชื่อมโยงกัน กล่าวคือระบบเหตุผลเชิงปฏิบัติ เป็นการวิเคราะห์ระบบแบบย้อนหลังจากผลไปหาเหตุซึ่งอาจแสดงให้เห็นชัดเจนได้ดังนี้

ระบบเหตุผลเชิงทฤษฎี

ทุกข์ → เป็น → ผล
สมุทัย → เป็น → เหตุ

ระบบเหตุผลเชิงปฏิบัติ

นิโรธ → เป็น → ผล
มรรค → เป็น → เหตุ

ดังนั้น เมื่อนำระบบทั้งสองมาเชื่อมโยงกัน ก็เป็นวิธีวิทยาศาสตร์ทางธรรมเกิดขึ้นตามขั้นตอน ดังภาพที่ 2.1

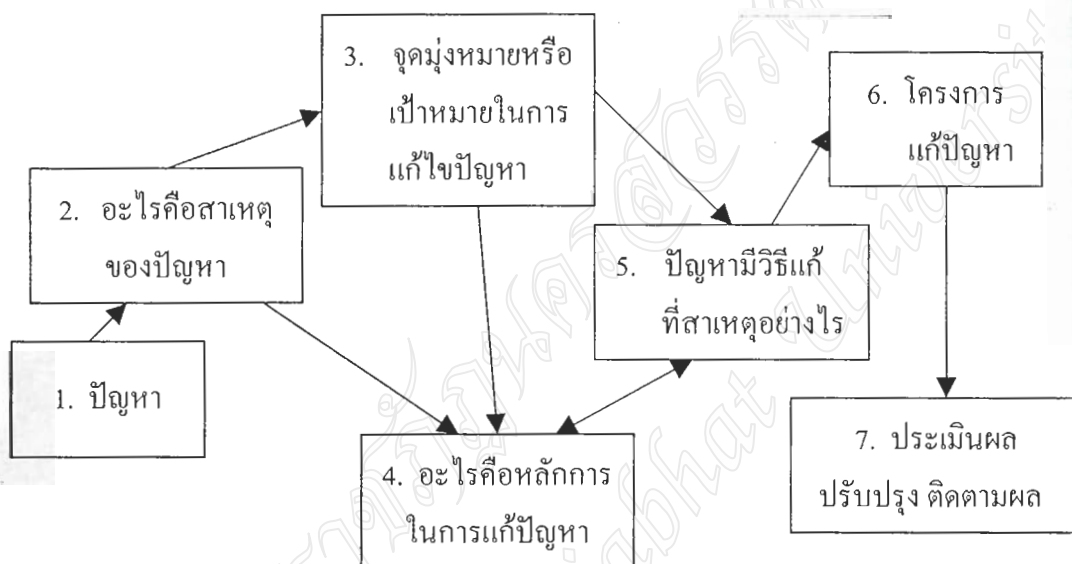

ภาพที่ 2.1 วิธีวิทยาศาสตร์ทางธรรม

ที่มา : วิบุต วิเชียร โสติ. (2526 : 59 – 60)

เมื่อเปรียบเทียบวิธีวิทยาศาสตร์ทั้งทางโลกและทางธรรม เราจะพบลักษณะที่คล้ายคลึงกันและลักษณะที่ต่างกันนั้นคือการเริ่มต้นที่ปัญหาเหมือนกันและมุ่งแก้ปัญหาที่สาเหตุ โดยอาศัยระบบเหตุผลทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ (เชิงข้อมูล) เหมือนกัน แต่วิธีวิทยาศาสตร์ทางโลกมุ่งหวังควบคุมสิ่งแวดล้อมภายนอก ส่วนวิธีวิทยาศาสตร์ทางธรรมมุ่งหวังควบคุมสิ่งแวดล้อมภายในคือจิตใจเป็นอันดับแรก

นอกจากนี้ วิธีการตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ ยังเป็นวิธีมุ่งให้ผู้เรียนแก้ปัญหาอีกด้วยซึ่งอาจแสดงเป็นระบบโครงสร้างของการแก้ปัญหาได้ ดังภาพที่ 2.2

หมายเลข	1	คือ	ทุกข์
หมายเลข	2	คือ	สมุทัย
หมายเลข	3, 4, 5	คือ	นิโรธ
หมายเลข	6, 7	คือ	มรรค

ภาพที่ 2.2 ระบบโครงสร้างของการแก้ปัญหตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ

ที่มา : วีรยุทธ วิเชียรโชติ. (2526 : 59 – 60)

จำเนียร ศิลปวานิช (2538 : 179) ได้สรุปวิธีการสอนแบบอริยสัจไว้ว่ามีความคล้ายคลึงกับวิธีสอนแบบวิทยาศาสตร์ โดยมีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. ทุกข์ (ขั้นปัญหา) คือการพิจารณาเพื่อกำหนดปัญหาให้ถูกต้อง
2. สมุทัย คือ การรู้ที่มาของปัญหาและหาวิธีการแก้ปัญหา
3. นิโรธ การดับทุกข์ คือการทดลองและการบันทึกผล หรือการจัดเก็บข้อมูล
4. มรรค คือการหาเหตุผลและการแก้ปัญหา

ทิสนา แชมมณี (2541 : 53) ได้กล่าวถึงวิธีคิดแบบอริยสัจไว้ว่า เป็นวิธีคิดแบบแก้ปัญหา โดยเริ่มจากตัวปัญหาหรือทุกข์ ทำความเข้าใจให้ชัดเจน สืบค้นสาเหตุ เตรียมแก้ไข วางแผนกำจัด สาเหตุของปัญหา มีวิธีการปฏิบัติ 4 ขั้นตอน คือ

1. ทุกข์ คือ การกำหนดให้รู้สภาพปัญหา
2. สมุทัย คือ การกำหนดเหตุแห่งทุกข์เพื่อกำจัด
3. นิโรธ คือ การดับทุกข์อย่างมีจุดหมาย ต้องมีการกำหนดว่าจุดหมายที่ต้องการคืออะไร

4. มรรค คือ การกำหนดวิธีการในรายละเอียดและปฏิบัติเพื่อกำจัดปัญหา

พระธรรมปิฎก (2542 : 145 – 149) ได้กล่าวถึงการคิดแบบอริยสัจไว้ดังนี้

1. ขั้นกำหนดทุกข์ ให้รู้ว่าทุกข์หรือปัญญาคืออะไร อยู่ไหนมีขอบเขตแค่ไหน เรียกขั้นนี้ว่าขั้นกำหนดปัญหา

2. ขั้นสืบสาวสมุทัย เป็นการหยั่งสาเหตุของทุกข์หรือปัญหานั้น

3. ขั้นถึงนิโรธ ให้เห็นกระบวนการที่แสดงว่าการดับทุกข์ แก้ปัญหาเป็นไปได้ อย่างไร เรียกขั้นนี้ว่าสมมติฐาน

4. ขั้นเพ้นหามรรค แบ่งย่อยออกได้ 3 ขั้น

- 4.1 มรรค 1 แสวงหาข้อพิสูจน์/ทดลอง เรียกขั้นทดลองและเก็บข้อมูล

- 4.2 มรรค 2 เป็นการตรวจสอบก่อนเลือกเก็บข้อมูลที่ถูกต้องใช้ได้จริง เรียกว่าขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

- 4.3 มรรค 3 เป็นการกันข้อที่ผิดออก จับหรือเพ้นได้มรรคแท้ ซึ่งนำไปสู่ผลคือแก้ปัญหาได้ เรียกว่าขั้นสรุปผล

5. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบอริยสัจ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น เป็นวิธีการที่ทำให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียน การสอน (กรมวิชาการ, 2534 : 88) การจัดการเรียนแบบอริยสัจมีการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

1. ครูและนักเรียนร่วมกันตั้งปัญหา และกำหนดขอบเขตของปัญหาที่นักเรียนนั้นสามารถที่จะแก้ไขปัญหานั้น ๆ ได้ อย่างรอบครอบ เรียกว่า ขั้นกำหนดปัญหาหรือขั้นทุกข์

2. ครูให้นักเรียนร่วมกันพิจารณาถึงสาเหตุของปัญหาที่เรียนได้ตั้งขึ้นมาในขั้นที่ 1 ว่ามีอะไรบ้าง อะไรเป็นประเด็นที่ต้องแก้ไข และอะไรเป็นสิ่งที่ตัดประเด็นทิ้งไป เพื่อให้นักเรียนไม่หลงประเด็น โดยครูอาจช่วยนักเรียนโดยกำหนดประเด็นสิ่งที่กระทำเป็นข้อ ๆ ที่คิดว่านักเรียนสามารถแก้ปัญหาได้ หรือทำได้ เรียกว่าขั้นตั้งสมมติฐานหรือขั้นสมุทัย

3. ครูให้นักเรียนได้คิดแก้ปัญหาเองตามประเด็นที่นักเรียนและครูได้กำหนดไว้ร่วมกัน
ในข้อ 2 โดยบันทึกผลการแก้ปัญหาแต่ละประเด็นไว้เพื่อนำไปตรวจแก้ไขปรับปรุงใหม่ต่อไป
เรียกว่า ขั้นทดลองและเก็บข้อมูลหรือขั้นนิโรธ

4. นำข้อมูลที่ได้จากข้อที่ 3 ที่นักเรียนทำด้วยตนเองหลายอย่างนั้น มาทำการวิเคราะห์
เปรียบเทียบ ซึ่งบางประการนั้นแก้ปัญหาได้ไม่ค่อยชัดเจนนัก บางประการแก้ปัญหาได้แน่นอน
บรรลุเป้าหมาย แล้วนำผลที่ถูกต้องนั้นเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไป เรียกว่า ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล
และสรุปผล หรือขั้นมรรค

จากความหมายของขั้นตอนการสอนแบบอริยสังของนักวิชาการต่าง ๆ ได้กล่าวไว้
สรุปได้ว่าการสอนแบบอริยสังนั้น เป็นการสอนที่ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นขั้นตอน
ในการสอนประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ทุกข์ คือ การกำหนดให้รู้สภาพปัญหา สมุทัย คือ การกำหนด
เหตุแห่งทุกข์เพื่อกำจัด นิโรธ คือ การดับทุกข์อย่างมีจุดหมาย ต้องมีการกำหนดว่าจุดหมายที่
ต้องการคืออะไร และ มรรค คือ การกำหนดวิธีการในรายละเอียดและปฏิบัติเพื่อกำจัดปัญหาและ
การสอนแบบอริยสังนั้นเป็นวิธีสอนที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งครอบคลุมในเรื่องการพัฒนาปัญญาและได้มีนักการศึกษาไทยนำแนวคิด
เหล่านี้มาประยุกต์ใช้เป็นรูปแบบ กระบวนการ และเทคนิคในการสอน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย
ได้กำหนดขั้นตอนการสอนแบบอริยสัง โดยยึดหลักระบบเหตุผลสองระบบเชื่อมโยงกัน คือ ระบบ
เหตุผลเชิงทฤษฎี ทุกข์ เป็น เหตุ สมุทัย เป็นผล และระบบเหตุผลเชิงปฏิบัติ นิโรธ เป็น ผล
มรรค เป็นเหตุ ดังนี้

1. ขั้นกำหนดปัญหา (ขั้นทุกข์) ประกอบด้วย
 - 1.1 นำเสนอปัญหา
 - 1.2 กำหนดปัญหาที่ต้องการแก้ไข
2. ขั้นตั้งสมมติฐาน (ขั้นสมุทัย) ประกอบด้วย
 - 2.1 วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา
 - 2.2 กำหนดตัวอย่างการแก้ปัญหา
3. ขั้นทดลองหรือเก็บรวบรวมข้อมูล (ขั้นมรรค) ประกอบด้วย
 - 3.1 กำหนดการดำเนินการกระทำ
 - 3.2 ทดลองหรือเก็บข้อมูล
4. ขั้นสรุปข้อมูลและสรุปผล (ขั้นนิโรธ) ประกอบด้วย
 - 4.1 วิเคราะห์ข้อมูล
 - 4.2 สรุปผล

6. คุณค่าและประโยชน์ของอริยสัจ

อริยสัจ นอกจากเป็นคำสอนที่ครอบคลุมหลักธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติแล้วยังมีคุณค่าเด่นอีกหลายประการ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปญฺโญ) ปยุตฺโต. 2532 : 1-8) กล่าวว่า วิธีสอนแบบอริยสัจเป็นวิธีหนึ่งของการสอน ซึ่งเป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบโดยตั้งอยู่บนปรัชญาพื้นฐาน 4 ประการ คือ

1. จุดหมายของการศึกษา ได้แก่ การฝึกอบรมผู้เรียนให้พัฒนาสติปัญญา มีเจตคติที่ถูกต้อง มีความรู้ความเข้าใจต่อการดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ

2. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง ผู้สอนเป็นเพียงผู้คอยแนะนำช่วยเหลือ ด้วยการสรรหาวิธีการและสื่อการสอนต่าง ๆ มาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนการสอน เพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นแก่ตนจึงต้องเป็นผู้ได้ลงมือปฏิบัติและมีส่วนรวมในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ให้มากที่สุด

4. ผู้เรียนต้องมีอิสระในการใช้ความคิด และในการอภิปรายซักถามสืบค้นข้อสงสัย

พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตฺโต (2538 : 920) การสอนแบบอริยสัจเป็นวิธีการแห่งปัญญามีคุณค่า ดังนี้

1. เป็นวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งดำเนินการแก้ไขตามระบบแห่งเหตุผล เป็นระบบวิธีแบบอย่าง ซึ่งวิธีการแก้ปัญหาใด ๆ ก็ตาม ที่จะมีคุณค่าและสมเหตุสมผลจะต้องดำเนินไปในแนวเดียวกัน

2. เป็นการแก้ไขปัญหาและจัดการกับชีวิตของตนด้วยปัญญาของมนุษย์เอง โดยนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ไม่ต้องอ้างอำนาจสถาบันศาลของตัวการพิเศษเหนือธรรมชาติ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ

3. เป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของทุกคน ไม่ว่ามนุษย์จะเติบโตออกไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสิ่งที่อยู่ห่างไกลตัวกว้างขวางมากมายเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าเขายังจะต้องมีชีวิตของตนเอง ที่มีคุณค่าและสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกเหล่านั้นอย่างมีผลดีแล้ว เขาจะต้องเกี่ยวข้องและใช้ประโยชน์จากหลักความจริงนี้ตลอดไป

4. เป็นความจริงกลาง ๆ ที่คิดเนื่องอยู่กับชีวิต หรือเป็นเรื่องของชีวิตแท้ ๆ ไม่ว่ามนุษย์จะสร้างสรรค์ศิลปวิทยาการ หรือดำเนินการใด ๆ ขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ของตน และไม่ว่าศิลปวิทยาการ หรือกิจการต่าง ๆ นั้น จะเจริญขึ้น เสื่อมลง สูญสลายไปหรือเกิดมาใหม่มาแทนอย่างไร อย่างไรก็ตามหลักความจริงที่เรียกว่าอริยสัจนี้จะคงยืนยงใหม่และใช้ประโยชน์ได้ตลอดการ

สุวิทย์ มูลคำ และอภัย มูลคำ (2545 : 169) ข้อดีของการจัดการเรียนรู้ตามขั้นทั้งสี่ของ อริยสัจ คือ

1. เป็นวิธีการเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน เพราะผู้เรียนเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าหาแนวทางและเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. ผู้เรียนได้ฝึกการใช้ทักษะและกระบวนการต่าง ๆ ในการเรียนรู้

สำหรับข้อปฏิบัติเกี่ยวกับเนื้อหาที่จะสอน ตัวผู้เรียน ควรดำเนินการสอน ดังนี้

6.1 เกี่ยวกับเนื้อหาที่จะใช้สอน

1. สอนจากเรื่องง่ายไปสู่เรื่องยากที่ซับซ้อน มีความต่อเนื่องสัมพันธ์กันตามลำดับ

2. ถ้าสิ่งที่สอนสามารถสาธิตด้วยของจริง ควรสาธิตด้วยของจริงให้ผู้เรียนดูได้ เห็นได้ และฟังได้

3. สอนตรงเนื้อหา ไม่นอกเรื่อง

4. สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ทำให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่สอนเท่าที่รู้หรือแสดงว่าผู้สอนมีความรู้

6.2 เกี่ยวกับตัวผู้เรียน

1. จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนมีโอกาสที่จะบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้

2. สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

3. การสอนดำเนินไปในรูปที่ให้ความรู้สึกว่าผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันในการอภิปราย โดยให้ทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้ตอบได้อย่างเสรี

4. เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจเป็นพิเศษ ตามความเหมาะสม

6.3 เกี่ยวกับครูผู้ดำเนินการสอน

1. ควรสร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่งพลัดพลิน ไม่ต้องเครียด ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจ และให้เกียรติแก่ผู้เรียนให้เขามีความมั่นใจในตนเอง

2. สอนด้วยความตั้งใจ มีความสำคัญในตัวผู้เรียน

ไสว พิกขาว (2544 : 109) การสอนแบบอริยสังมิข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ครูต้องเลือกปัญหาที่เป็นเรื่องใกล้ตัวผู้เรียน
2. ครูต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนตระหนักในปัญหา และเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียน
3. ครูต้องให้คำชี้แนะ แนะนำ และควรสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ดี ให้ผู้เรียน

กล้าแสดงความคิดของตนออกมา

กระบวนการสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสังนั้น เป็นการสอนตามแนวหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มีขั้นตอนทั้งสี่ของอริยสัง ที่สามารถนำมาพัฒนาการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้จักการคิดวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาได้อย่างมีเหตุผลและมีหลักการ ส่งเสริมให้เกิดการคิดค้น วิจัย และสร้างสรรค์ กล่าวได้ว่าเป็นการสอนให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ผู้วิจัยเห็นว่าการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ปัญหาที่พบด้วยตนเอง จนสามารถปรับตัว เกิดค่านิยม และเกิดเจตคติในที่สุด เป็นสิ่งสำคัญยิ่งของหลักการจัดการศึกษาในปัจจุบัน บทบาทของครูผู้สอนควรเป็นผู้คอยให้การสนับสนุน ส่งเสริม ให้กำลังใจ ให้ผู้เรียนมีสมรรถนะในการคิดแก้ปัญหาอย่างสุขุม รอบคอบ มีประสิทธิภาพซึ่งสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี นับว่าการสอนดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายและหลักการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในสภาพปัจจุบัน

เจตคติต่อวิชาสังคมศึกษา

1. ความหมายของเจตคติ

เจตคติเป็นความรู้สึกของคน คนเราจะรู้สึกได้ก็ต่อเมื่อประสาทของเราได้สัมผัสกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งก่อน นั่นคือรับรู้สิ่งนั้นก่อนนั่นเอง ถ้าจิตเราเกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกตั้งแต่ขั้นต้น ๆ จนถึงขั้นสูง ๆ คือความสนใจ ความซาบซึ้งพอใจและเจตคติติดตามมา มีผู้เชี่ยวชาญนิยามไว้หลายความหมายแตกต่างกันไปตามแนวคิดของตน ดังต่อไปนี้

ออลพอร์ต (Allport. 1935 : 3) ได้อธิบายของเจตคติไว้ดังนี้

1. เป็นสภาพของจิตใจและประสาท ซึ่งอาจแสดงให้เห็นได้ทางพฤติกรรม เช่น โกรธ กลียดรัก พอใจ ไม่พอใจ เป็นต้น
 2. เป็นความพร้อมที่ตอบสนองของบุคคล ต่อสรรพสิ่งตามลักษณะของเจตคติที่เกิดขึ้น เช่น ชอบ หรือมีเจตคติที่ดีต่อวิทยาศาสตร์ ทำให้มีความต้องการเรียนหรือสนใจวิชาวิทยาศาสตร์
 3. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในระบบเป็นกลุ่ม คือ เมื่อเกิดเจตคติต่อสิ่งใดและเกิดขึ้นต่อเนื่องกันและมีพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กับเจตคติขึ้น เช่น โกรธก็น้ำแข็ง
 4. เป็นสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์ ประสบการณ์มีส่วนในการสร้างเจตคติ
 5. เป็นพลังงานสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกต่อสิ่งใดอย่างโน้น
- จึงขึ้นอยู่กับเจตคติเป็นสำคัญ

นิวคอมบ์ (Newcomb. 1954-128) ได้กล่าวว่า เจตคติ เป็นความเอนเอียงของจิตใจที่มีต่อประสบการณ์ที่เราได้รับอาจมากหรือน้อยก็ได้ เจตคติแสดงออกได้ทางพฤติกรรม ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือการแสดงออกในลักษณะที่พึงพอใจ ชอบหรือเห็นด้วย ลักษณะนี้เรียกว่า เจตคติเชิงนิมาน (Positive attitude) อีกลักษณะหนึ่ง คือ การแสดงออกในลักษณะที่ไม่พอใจไม่ชอบหรือไม่เห็นด้วย ลักษณะนี้เรียกว่า เจตคติเชิงนิเสธ (Negative attitude)

แคท (Katz. 1960 : 63-204) กล่าวว่า เจตคติเป็นความรู้สึกโน้มน้าวของแต่ละบุคคลที่จะประเมินสัญลักษณ์ สิ่งของ หรือโฉมหน้าของโลกเขาด้วยความเต็มใจหรือไม่เต็มใจ

เทอร์สโตน (Thurestone. 1964 : 39-40) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง เป็นระดับความมากน้อยของความรู้สึกในด้านบวกหรือลบที่มีต่อสิ่งหนึ่งซึ่งอาจจะเป็นอะไรก็ได้เป็นต้นว่าสิ่งของ บุคคล บทบาท องค์กร ความคิด ฯลฯ ความรู้สึกเหล่านี้แสดงให้เห็นความแตกต่างว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย

ซัมเมอร์ (Summer. 1970) กล่าวว่า เจตคติ คือความเห็นที่สอดคล้องกัน 4 ประการคือ มีความโน้มเอียงที่จะตอบสนอง มีความคงทนตลอดเวลา มีความคงเส้นคงวาและมีทิศทาง

ทริแอนด์ริส (Triandis. 1971 : 2) กล่าวว่า เจตคติเป็นความคิดอย่างหนึ่งซึ่งมีอารมณ์เป็นตัวนำมีความโน้มเอียงก่อให้เกิดการกระทำแบบหนึ่งต่อสถานการณ์ทางสังคมเฉพาะอย่างหนึ่ง

กู๊ด (Good. 1973 : 46) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึงความโน้มเอียงหรือแนวโน้มของบุคคลที่จะตอบสนองต่อสิ่งของ สถานการณ์ หรือค่านิยม โดยปกติจะแสดงออกมาพร้อมกับความรู้สึกและอารมณ์ เจตคติ ไม่อาจสังเกตได้โดยตรง แต่จะอ้างอิงได้จากพฤติกรรมที่แสดงออก ทั้งที่เป็นพฤติกรรมทางภาษา และไม่ใช้ภาษา

ครูซ (Cruze. 1974 : 187) เจตคติ คือ ความรู้สึกเอนเอียงของจิตใจที่มีต่อประสบการณ์ที่ได้รับอาจจะมากหรือน้อยก็ได้และเจตคติเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ

ออสแคมป์ (Oskamp. 1977 : 84) กล่าวว่า เจตคติ เน้นการเตรียมพร้อม ความพร้อมในการกระทำ ความลำเอียงทางสภาพร่างกาย ความคงทน การเรียนรู้มาแล้ว และการประเมิน

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526 : 3) กล่าวว่า เจตคติ เป็นความคิดเห็น ซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมจะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อภายนอก

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2529 : 92) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้หรือท่าทีของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันมีผลให้บุคคลมีพฤติกรรมตอบสนองในลักษณะที่สอดคล้องกันด้วย

อัชมา สิงห์แก้ว (2538 : 19) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ท่าทีความรู้สึกรู้สึกของบุคคล ซึ่งเป็นอำนาจหรือแรงขับอย่างหนึ่ง ที่แฝงอยู่ในจิตใจมนุษย์และพร้อมที่จะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง

ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ (2543 : 52) กล่าวว่าเจตคติ เป็นความรู้สึกของบุคคลที่เราจะรู้สึกได้ก็ต่อเมื่อประสาทของเราได้สัมผัสกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งก่อน นั่นคือรับรู้สิ่งนั้นก่อนนั่นเอง ถ้าจิตเราเกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกตั้งแต่ขั้นต้น ๆ จนถึงขั้นสูง คือเกิดความสนใจ ความซาบซึ้งพอใจ และเจตคติติดตามมา

พร้อมพรรณ อุดมสิน (2544 : 84) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งภายหลังจากมีประสบการณ์ในสิ่งนั้น และเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่จะสนองต่อสิ่งเร้านั้นไปทางใดทางหนึ่งหรือในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

ดวงหทัย แสงวิริยะ (2544 : 46) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความพร้อมของประสาท ร่างกาย และจิตใจหรือความโน้มเอียงของจิตใจหรือความรู้สึก อารมณ์หรือสภาพจิตใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งและแสดงออกมาในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ทั้งนี้มีผลมาจากเรียนรู้หรือประสบการณ์หรือความเชื่อเมื่อเกิดขึ้นแล้วอยู่ค่อนข้างคงทน สามารถเปลี่ยนแปลงได้และแสดงออกมาให้เห็นได้

กล่าวโดยสรุป เจตคติ หมายถึง ความรู้สึก ความคิดเห็น ความเชื่อ หรือความพร้อมของบุคคลที่มีต่อประสบการณ์หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่บุคคลได้รับโดยตรง แสดงพฤติกรรมออกมา 2 ลักษณะคือ ทางบวกหรือเจตคติเชิงบวกจะแสดงออกในลักษณะความชอบ ความพึงพอใจ ความสนใจ เห็นด้วย อยากทำ อยากปฏิบัติ อยากได้ และอยากใกล้ชิดสิ่งนั้น อีกลักษณะหนึ่ง คือ ทางลบหรือเจตคติเชิงลบ จะแสดงออกในลักษณะความเกลียด ไม่พึงพอใจ ไม่สนใจ ไม่เห็นด้วย อาจทำให้

บุคคลเกิดความเบื่อหน่ายหรือต้องการหนีห่างจากสิ่งเหล่านั้น นอกจากนี้เจตคติ อาจแสดงออกใน ลักษณะความเป็นกลางก็ได้ เช่น ความรู้สึกเฉย ๆ ไม่รัก ไม่ชอบในสิ่งนั้น ๆ

2. ความหมายของเจตคติต่อวิชาสังคมศึกษา

จากความหมายของ “เจตคติ” ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัย ได้ให้ความหมายของเจตคติ ต่อวิชาสังคมศึกษา ดังนี้

เจตคติต่อวิชาสังคมศึกษา หมายถึง ความรู้สึก 4 ด้าน ของนักเรียนที่มีต่อวิชาสังคมศึกษา ได้แก่ ด้านการเห็นความสำคัญของวิชาสังคมศึกษา ด้านความนิยมชมชอบในวิชาสังคมศึกษา ด้านความสนใจในวิชาสังคมศึกษา และด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

3. ลักษณะและองค์ประกอบของเจตคติ

3.1 ลักษณะของเจตคติ

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2529 : 92-93) กล่าวว่า ลักษณะของเจตคติเป็น 2 มิติ คล้าย ๆ กับ วัตถุซึ่งเป็นมิติกว้างและมิติยาว ลักษณะของเจตคติประกอบด้วยมิติ ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ทิศทาง (Direction) มีอยู่ 2 ทิศทาง คือ ทางบวกและทางลบ ทางบวก ได้แก่ ความรู้สึกหรือท่าทีที่ดี ชอบหรือพึงพอใจเป็นต้น ส่วนทางลบก็จะเป็นไปในทางตรงข้าม ได้แก่ ความรู้สึกหรือท่าทีในทางที่ไม่ดี ไม่ชอบหรือไม่พึงพอใจ

2. ความเข้ม (Magnitude) มีอยู่ 2 ขนาด คือ ความเข้มมากและความเข้มน้อย ถ้าบุคคลที่มีเจตคติที่มีความเข้มมากจะเป็นอุปสรรคในการเปลี่ยนแปลงเจตคติ

ชอว์ และ ไรท์ (Shaw and Wright, 1967: 13-14) ได้อธิบายถึงลักษณะของเจตคติไว้ดังนี้

1. เจตคติเป็นผลมาจากการที่บุคคลประเมินสิ่งเร้าแล้วแปรเปลี่ยนมาเป็นความรู้สึกภายในที่ก่อให้เกิดแรงงูใจในการที่จะแสดงพฤติกรรม

2. เจตคติของแต่ละบุคคลจะแปรค่าได้ทั้งในด้านคุณภาพและความเข้ม โดยจะครอบคลุมช่วงเจตคตินั้น ซึ่งแปรค่าได้มาก ปานกลาง และน้อย นั่นคือ เจตคติจะมีค่าทั้งทางบวกและทางลบ

3. เจตคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้มากกว่าที่จะมีมาแต่กำเนิดหรือ โครงสร้างภายในตัวบุคคลหรืออูฏมิภาวะ

4. เจตคติขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าเฉพาะอย่างทางสังคม

5. เจตคติที่บุคคลมีต่อสิ่งเร้าเป็นกลุ่มเดียวกันอาจมีความสัมพันธ์ ระหว่างกัน

6. เจตคติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วจะมีลักษณะที่ค่อนข้างคงที่และ เปลี่ยนแปลงได้ยาก

ไทรเอนดิส (Triandis. 1971 อ้างถึงใน สุรวุฑ ศรีพล. 2540 : 17) ได้สรุปลักษณะของ เจตคติไว้ ดังนี้

1. เจตคติเป็นภาวะทางจิตใจที่มีอิทธิพลต่อการคิดและการกระทำ มีผลให้บุคคลมีท่าที ในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าในทางใดทางหนึ่ง
2. เจตคติเป็นสิ่งที่ไม่ได้มีมาแต่กำเนิดแต่จะเกิดขึ้นจากการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ บุคคลนั้นเกี่ยวข้อง
3. เจตคติมีความหมายที่อ้างอิงถึงบุคคลหรือสิ่งของเสมอ นั่นคือ เจตคติเกิดจากสิ่งที่มี ตัวตนและสามารถอ้างอิงได้

3.2 องค์ประกอบของเจตคติ

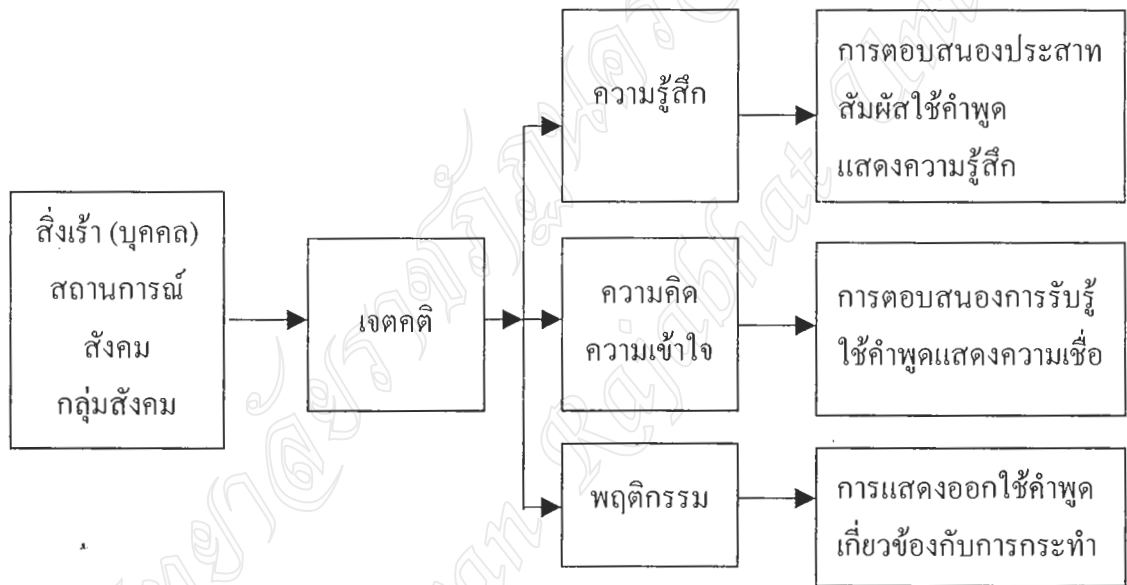
นิพนธ์ แจ่มเยี่ยม (2525 : 118-119) กล่าวว่า การที่บุคคลจะมีเจตคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีองค์ประกอบอยู่ 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านพุทธิพิสัย (Cognitive component) ได้แก่ ความรู้ที่มีขอบเขต ครอบคลุมถึงความคิดเห็น ความเชื่อที่มีต่อสิ่งของหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ เมื่อบุคคล รับรู้และ วินิจฉัยข้อมูลต่างๆที่ได้รับทำให้เกิดแนวความคิดที่ว่า อะไรรู้ก อะไรรู้ผิด
 2. องค์ประกอบด้านท่าทีความรู้สึก (Affective component) ได้แก่ ความรู้สึกหรือ อารมณ์ของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อสิ่งของหรือปรากฏการณ์ต่างๆเป็นผลเนื่องมาจากความคิด ถ้าบุคคลมีความคิดที่ดีต่อสิ่งใดก็จะมีความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งนั้นหรือมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้น และถ้ารู้สึก ต่อสิ่งใดใน ทางที่ไม่ดี ก็จะมีเจตคติในทางที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้นด้วยและถ้าไม่มี ความรู้สึกต่อสิ่งนั้นเลย เจตคติก็จะไม่เกิดขึ้น
 3. องค์ประกอบด้านการกระทำ (Action tendency component) เป็นความโน้มเอียงที่ บุคคลจะประพฤติปฏิบัติ หรือมีแนวปฏิบัติตอบสนองอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากความ คิดและความรู้ที่ปรากฏในรูปของการยอมรับ หรือปฏิเสธหรือเฉย ๆ ในปัจจุบันเมื่อก้าวถึงองค์ ประกอบของเจตคติโดยทั่วไป จะประกอบด้วย ความรู้ ความรู้สึกและพฤติกรรมที่แสดงออก
- เชดส์คัล โนวาสินธุ์ (2520 : 28- 40) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคล ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ อันเป็นผลเนื่องมาจากการเรียนรู้ ประสบการณ์และเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดง พฤติกรรมหรือแนวโน้มที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้นไปทิศทางใดทิศทางหนึ่งอาจเป็นไปในทาง สนับสนุนหรือคัดค้านก็ได้ ต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ

1. องค์ประกอบด้านพุทธิพิสัย (Cognitive component) ได้แก่ ความรู้ที่มีขอบเขต ครอบคลุมถึงความเห็น ความเชื่อที่มีต่อสิ่งของหรือปรากฏการณ์ต่างๆ เมื่อบุคคลรับรู้ และวินิจฉัย ของมูลต่างๆที่ได้รับทำให้เกิดแนวความคิดที่ว่า อะไรรู้ก อะไรรู้ผิด

2. องค์ประกอบด้านท่าทีความรู้สึก (Affective Component) ได้แก่ความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคลที่ความสัมพันธ์ต่อสิ่งของหรือปรากฏการณ์ต่างๆ เป็นผลเนื่องมาจากความคิด ถ้าบุคคลมีความคิดที่ดีต่อสิ่งใดก็จะมีความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งนั้น

3. องค์ประกอบด้านการปฏิบัติ (Behavioral Component) เป็นความโน้มเอียงที่บุคคลประพฤติปฏิบัติ หรือมีแนวปฏิบัติตอบสนองอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากความคิดและความรู้ที่ปรากฏในรูปของการยอมรับหรือปฏิเสธหรือเฉยๆ ดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 แผนภูมิแสดงเจตคติ 3 องค์ประกอบ

ที่มา : โรเซนเบิร์กและคณะ (Rosenberg and others. 1960 : 3)

เจตคติที่มี 2 องค์ประกอบ ประกอบด้วย

1. องค์ประกอบด้านปัญญา หมายถึง กลุ่มของความเชื่อที่บุคคลมีว่าที่หมายของเจตคติจะเป็นตัวส่งเสริม หรือขัดขวางการบรรลุถึงค่านิยมต่าง ๆ ของบุคคล

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก หมายถึง ความรู้สึกที่บุคคลมีเมื่อถูกกระตุ้นโดยที่หมายของเจตคติ

เจตคติที่มีองค์ประกอบเดียว คือ อารมณ์ ความรู้สึก ในทางชอบหรือไม่ชอบที่บุคคลมีต่อที่หมายของเจตคติ

สมศักดิ์ ลินธุระเวชญ์. (2526 :11) ได้แบ่งเจตคติออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. เจตคติเชิงนิมาน เป็นการแสดงออกในลักษณะความพึงพอใจ เห็นชอบด้วย สนับสนุนปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ
2. เจตคติเชิงนิเสธ เป็นการแสดงออกในลักษณะตรงข้ามกับเจตคติเชิงนิมาน เช่น ไม่พอใจ ไม่เห็นด้วย ไม่ยินดี
3. เจตคติที่เป็นกลาง เป็นการแสดงออกในลักษณะที่ไม่เป็นทั้งเจตคติเชิงนิมาน และเจตคติเชิงนิเสธ เช่น รู้สึกเฉย ๆ ไม่ถึงกับเกลียด

คณะอนุกรรมการการพัฒนาการสอน และผลิตวัสดุอุปกรณ์การสอนวิทยาศาสตร์ ทบวงมหาวิทยาลัย. (2542 : 55) แบ่งเจตคติที่เกิดขึ้นได้ 2 ระดับ คือ

1. เจตคติเชิงบวก เป็นความพร้อมที่จะตอบสนองในลักษณะของความพึงพอใจและ เห็นด้วยอาจทำให้บุคคลอยากกระทำยากได้ หรืออยากใกล้ชิดสิ่งนั้น
2. เจตคติเชิงลบ เป็นความพร้อมที่จะตอบสนองในลักษณะของ ความไม่พึงพอใจ ไม่เห็นด้วย อาจทำให้เกิดความเบื่อกวน ขิงขง หรือต้องการหนีให้ห่างสิ่งนั้น

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า องค์ประกอบของของเจตคติ ประกอบด้วย ด้านพุทธิพิสัย ได้แก่ ความรู้ที่มีขอบเขตครอบคลุมถึงความคิดเห็น ความเชื่อที่มีต่อสิ่งของหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ เมื่อบุคคลรับรู้และวินิจฉัยข้อมูลต่างๆที่ได้รับทำให้เกิดแนวความคิดที่ว่า อะไรถูก อะไรผิด ด้านท่าที ความรู้สึก ได้แก่ ความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อสิ่งของหรือปรากฏการณ์ ต่าง ๆ เป็นผลเนื่องมาจากความคิด ถ้าบุคคลมีความคิดที่ดีต่อสิ่งใดก็จะมีความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งนั้น หรือมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้น และถ้ารู้สึกต่อสิ่งใดในทางที่ไม่ดี ก็จะมีเจตคติในทางที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้นด้วย และถ้าไม่มีความรู้สึกต่อสิ่งนั้นเลยเจตคติก็น่าจะไม่เกิดขึ้น องค์ประกอบด้านการกระทำ เป็นความ โน้มเอียงที่บุคคลจะประพฤติปฏิบัติ หรือมีแนวปฏิกิริยาตอบสนองอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากความคิดและความรู้ที่ปรากฏในรูปของการยอมรับ หรือปฏิเสธหรือเฉย ๆ

4. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเจตคติ

4.1 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้สึก

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของคำว่า “รู้สึก” หรือ รู้ รู้ด้วยการสัมผัส เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์, เกิดสังหรณ์ขึ้นในใจ นั่นก็คือความรู้สึก เป็นพลังงานอย่างหนึ่งที่บันดาลให้เกิดอารมณ์ในตัวมนุษย์อาจจะเกิดความรัก ความเกลียด ความอิจฉา ริษยา ความกังวลใจ ความเกรงใจ ความกลัว ความเมตตา ฯลฯ ได้ทั้งนั้น เมื่อคนเรามีความรู้สึกใน ทางดี พฤติกรรมก็ตามไปในทางที่ดี ถ้ามีความรู้สึกในทางไม่ดี พฤติกรรมที่แสดงออกมาก็จะเป็นไปในทางไม่ดี การให้การศึกษาของคนแต่ละชาติก็พยายามปลูกฝังความเชื่อศรัทธา เจตคติ ค่านิยม

จริยธรรม และบุคลิกภาพให้เกิดตามความต้องการแต่ละประเทศ ตามจุดประสงค์ทางการศึกษา 3 ด้านใหญ่ ๆ คือ ด้านสติปัญญา (Cognitive domain) ความรู้สึก (Affective domain) และด้านทักษะ กลไก (Psychomotor domain) เพื่อประโยชน์ต่อการเรียน การสอนและการวัดประเมินผล

4.2 แนวคิดทางพระพุทธศาสนา

สาโรช บัวศรี (2524) ขั้นตอนเกิดความรู้สึกตามแนวพุทธปรัชญา มีอยู่ในพระไตรปิฎก ตอนหนึ่งชื่อว่า “ปฏิจจสมุปบาท” ซึ่งมีความหมายว่าเกิดขึ้นโดยอาศัยซึ่งกันและกัน หรือการอาศัย สาเหตุซึ่งกันและกัน ประกอบด้วย 5 ขั้น ดังนี้

1. ผัสสะ ปังจยา เวทนา คือ การได้ประสบหรือสัมผัสกระตุ้นให้เกิดความรู้สึก
 2. เวทนา ปังจยา ตัณหา คือ ความรู้สึกกระตุ้นให้เกิดความอยากได้หรือความต้องการ
 3. ตัณหา ปังจยา อุปาทาน คือ ความอยากกระตุ้นให้เกิดความยึดมั่นเป็นค่านิยม
 4. อุปาทาน ปังจยา ภพ คือ ค่านิยมกระตุ้นให้เกิดสภาวะรุ่มร้อนหรือพร้อมอยู่ในใจ นั่นก็คือเป็นเจตคติหรือทัศนคตินั่นเอง
 5. ภพ ปังจยา ชาติ คือ เจตคติกระตุ้นให้เกิดการกระทำที่ปรากฏออกมาภายนอก นั่นคือชาติ
- การเกิดความรู้สึก เริ่มจากความจำเป็น (Need) หรือความต้องการ (Desire) ต่อไปก็จะเกิดความชื่นชมหรือชื่นชอบ (Preference) หรือความสนใจติดตามมา ความชื่นชอบนี้ย่อมกระตุ้นให้มีความนิยมชมชอบหรือเข้าใจในคุณค่า แล้วกลายเป็นน่านิยม (Value) ค่านิยมที่ก่อตัวอยู่ระยะเวลาหนึ่งนานพอสมควร (Fixed value) ก็ย่อมจะกระตุ้นให้เกิดสภาวะที่รุ่มร้อนหรือพร้อมที่จะกระทำอยู่ในใจ เรียกว่า เจตคติ (Attitude) ภาวะอันนี้ก็จะทำให้เกิดการกระทำ (Action) ดังภาพที่ 2.4

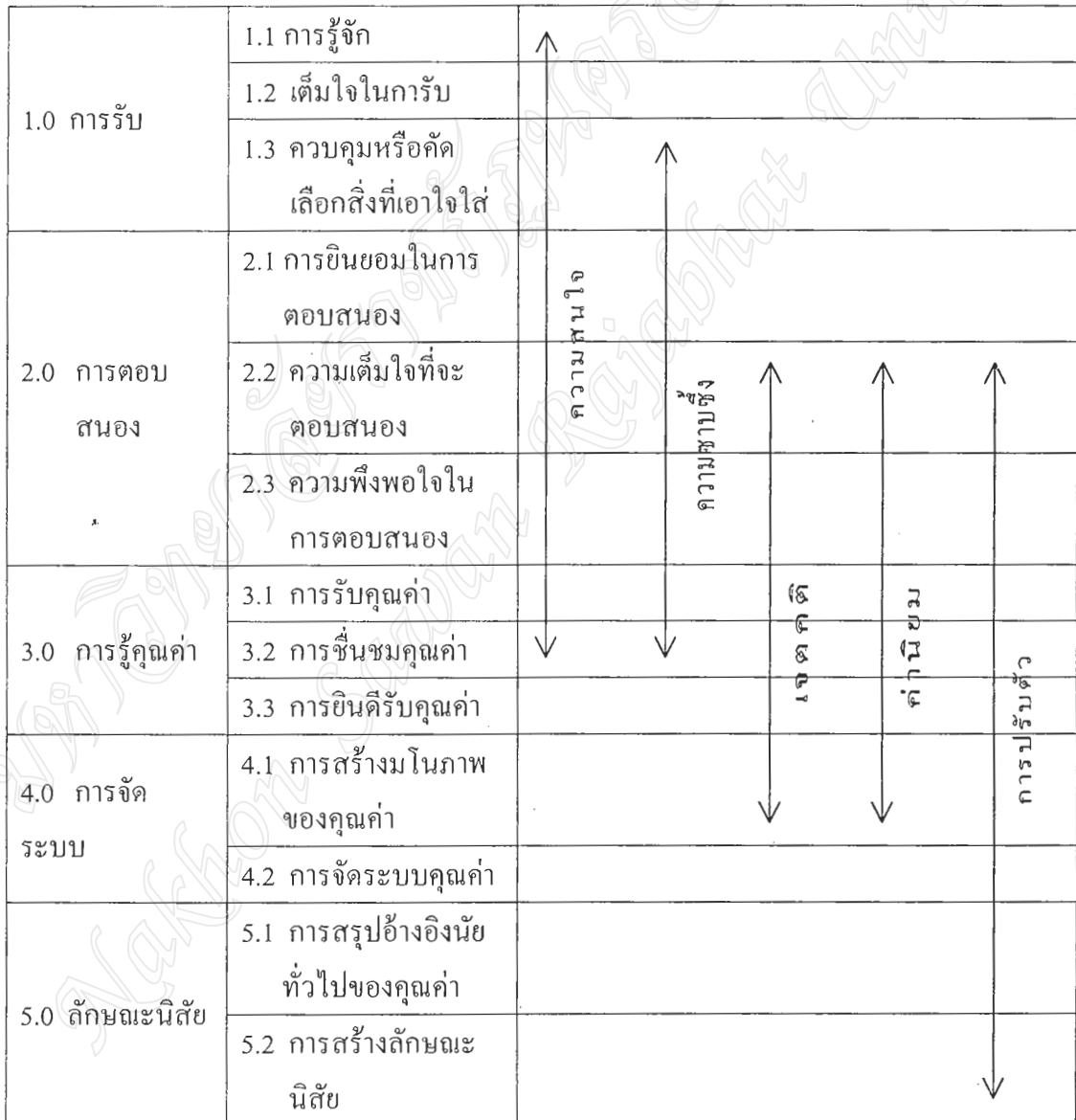

ภาพที่ 2.4 ขั้นตอนการเกิดเจตคติ

ที่มา : สาโรช บัวศรี. (2524 : 13)

4.3 แนวคิดจากการจัดจำแนก ด้านความรู้สึกรู้ค่าของแครธวอลและคณะ

แครธวอล และคณะ (Krathwohl. and others. 1964) ลำดับมโนภาพของการเกิดการเรียนรู้สักรเริ่มจากเกิดความสนใจ (Interest) มาเป็นลำดับแรก ตามด้วยความซาบซึ้ง (Appreciation) เจตคติ (Attitude) ค่านิยม (Value) และการปรับตัว (Adjustment) แต่ถ้ามองในลำดับความรู้สึกรู้ค่าเป็นขั้น ๆ จะเริ่มจากการรับรู้ (Receiving) การตอบสนอง (Responding) การรู้คุณค่า (Valuing) การจัดระบบคุณค่า (Organization) และการสร้างลักษณะนิสัยโดยอาศัยคุณค่าที่ซับซ้อน (Characterization by a value complex) ดังภาพที่ 2.5

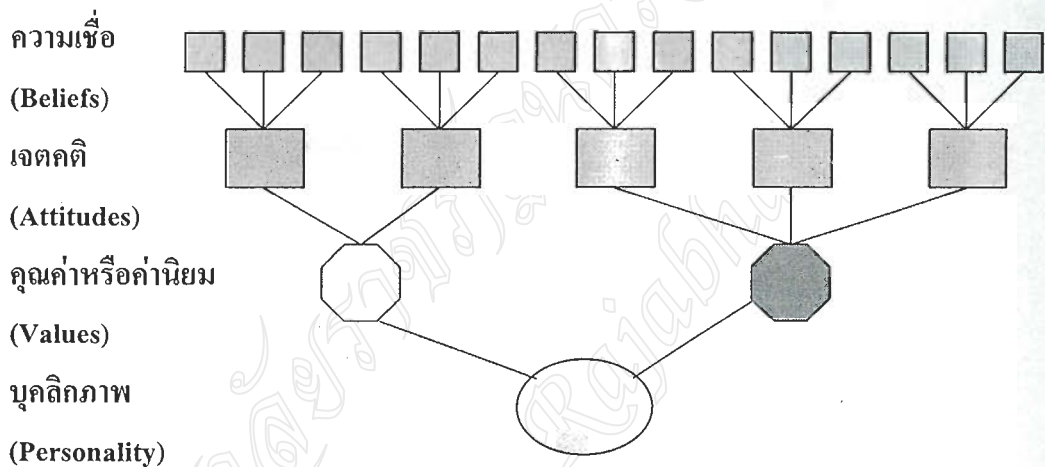

ภาพที่ 2.5 แนวคิดการจัดจำแนกระดับความรู้สึกรู้ค่าตามแนวแครธวอลและคณะ

ที่มา : แครธวอล และคณะ (Krathwohl. and others. 1964 : 53)

4.4 แนวความคิดของไอแซกซ์

ออปเพินไฮม์ (Oppenheim. 1966) ศึกษาจากนักจิตวิทยาสังคมหลายคน สามารถแบ่งระดับความรู้สึกกว้าง ๆ ได้ว่า ระดับพื้นฐานที่สุด คือ ความเชื่อ (Beliefs) ถัดไปจะเป็นเจตคติ (Attitude) ถัดลงไปอีกจะเป็นคุณค่าหรือค่านิยม (Value) บางทีก็เรียกพื้นฐานทางเจตคติ (Basic Attitude) ระดับถัดลงไปอีกก็จะเป็นบุคลิกภาพ (Personality) ซึ่งได้อ้างอิงจากแนวคิดเกี่ยวกับระดับความรู้สึกของไอแซกซ์ (Eysenck. 1954) ที่เสนอขึ้นของความรู้สึกของมนุษย์เป็นรูปต้นไม้ (Tree model) ดังภาพที่ 2.6

ภาพที่ 2.6 แนวคิดการจัดจำแนกความรู้สึกตามลำดับของไอแซกซ์

ที่มา : ไอแซกซ์ (Eysenck. 1954 : 72)

4.5 แนวความคิดของฮานาห์และไมเคิลลิส

ฮานาห์และไมเคิลลิส (Hannah and Michaelis. 1977) ได้สร้างกรอบงานของจุดประสงค์ของการสอน มีจุดประสงค์ใหญ่ 3 ด้าน คล้ายของบลูม แต่อธิบายรายละเอียดแตกต่างกันไป ด้านที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกเป็นด้านที่ 2 ให้ชื่อว่า เจตคติ และค่านิยม (Attitude and value) และแบ่งระดับของความรู้สึกไว้ดังนี้

1. ความตั้งใจ (Attending)
2. การตอบสนอง (Responding)
3. การยินยอม (Complying)
4. การยอมรับ (Accepting)
5. ความชื่นชอบ (Preferring)

6. การบูรณาการรวมหน่วย (Integrating)

4.6 แนวความคิดของมาร์ตินและบริกส์

มาร์ตินและบริกส์ (Martin and Briggs. 1986) เสนอการจัดจำแนกด้านความรู้สึกอีกรูปแบบหนึ่ง โดยเริ่มจากความรู้สึก (Feelings) เป็นขั้นแรก ขึ้นต่อไปเป็นอารมณ์ (Emotion) ขึ้นต่อไปเป็นความสนใจ (Interest) และเจตคติ (Attitudes) ต่อจากนั้นก็ทำให้เกิดแรงจูงใจต่อเนื่อง (Continuing motivation) ค่านิยม (Values) ศีลธรรมและจริยธรรม (Morals and ethics) และความสามารถในการอยู่ได้ในสังคม (Social competence) แล้วขึ้นไปสู่ขั้นสูงสุด เรียกว่า การพัฒนาตนเอง (Self development)

4.7 แนวความคิดของ ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ

ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ (25443 : 21 - 22) ความรู้สึกควรลำดับการวัด 4 ขั้น ดังนี้

1. การรู้จัก หมายถึง ความสามารถในการรู้สิ่งนั้นว่าเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง นั่นคือเป็นขั้นการรับรู้เข้าทั้งหลายเบื้องต้นทุกอย่าง เทียบได้กับความเชื่อมั่น
2. การชื่นชม เป็นขั้นการประเมินความรู้สึกขั้นแรกว่าชอบมากหรือชอบน้อย ดีมากหรือดีน้อย ขั้นนี้เป็นการแสดงความรู้สึกเข้มข้นขึ้น
3. การยึดมั่น เป็นความรู้สึกต่อเนื่องจากความรู้สึกระดับที่ผ่านมา แต่ระยะเวลาและความรู้สึกไต่ตรองจะยาวนานกว่าระดับที่ผ่านมา ความรู้สึกในระดับนี้เป็นความรู้สึกมั่นคง
4. การสร้างนิสัยเฉพาะ จากความรู้สึกที่ยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั่นเอง ความรู้สึกดีหรือเลวต่อสิ่งนั้นจะตกผลึก ทำให้ผู้นั้นกระทำพฤติกรรมนั้นอยู่เป็นประจำกลายเป็นลักษณะนิสัยเฉพาะบุคคลนั้น ๆ ขึ้นได้

5. ลักษณะของเจตคติ

เจตคติมีลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้

เชดสคัลด์ โจนวาลินส์ (2520 : 40 - 41) เจตคติมีลักษณะ ดังนี้

1. เจตคติเป็นผลหรือขึ้นอยู่กับสิ่งที่บุคคลประเมินผลต่อสิ่งเร้า โดยแปรเปลี่ยนมาเป็นความรู้สึกภายในที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการที่จะแสดงพฤติกรรม
2. เจตคติของบุคคลจะแปรค่าได้ทั้งในด้านคุณภาพ และความเข้ม โดยการครอบคลุมช่วงเจตคตินั้น ซึ่งจะแปรค่าได้ทั้งมาก ปานกลาง และน้อย เจตคติจะมีทั้งทางบวกและลบ
3. เจตคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ มากกว่าเป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นเองหรือเป็นผลมาจากลักษณะโครงสร้างภายในตัวของบุคคลหรืออู่อารมณ์
4. เจตคติขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าเฉพาะอย่างทางสังคม
5. เจตคติที่บุคคลมีต่อสิ่งเร้าที่เป็นกลุ่มเดียวกัน อาจจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน

6. เจตคติที่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วคงที่และเปลี่ยนแปลงยาก

เดโช สวานานนท์ (2533 : 19) เจตคติเป็นคุณลักษณะหนึ่งบุคลิภาพที่สร้างขึ้นได้เปลี่ยนแปลงได้ และเป็นแรงจูงใจที่จะกำหนดพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อสิ่งแวดล้อม

ส.วาสนา ประวาลพฤษย์ (2524 : 5) ได้สรุปลักษณะสำคัญของเจตคติไว้ดังนี้

1. เจตคติเป็นการเตรียมความพร้อมในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าในทางที่ชอบหรือไม่ชอบ ต่อสิ่งนั้น ๆ ซึ่งการเตรียมนี้เป็นการเตรียมภายในของจิตใจมากกว่าภายนอกที่จะสังเกตเห็นได้
2. สภาวะการตอบสนองของบุคคลที่จะยอมรับหรือไม่ยอมรับ ชอบ หรือไม่ชอบต่อสิ่งต่าง ๆ นั้นมีลักษณะที่ซับซ้อน ทั้งนี้จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับอารมณ์ด้วย

3. เจตคติมิใช่พฤติกรรม แต่เป็นสภาวะของจิตใจที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึนึกคิด และเป็นตัวกำหนดแนวทางในการแสดงออกของพฤติกรรม

4. เจตคติไม่สามารถวัดโดยตรง แต่สามารถสร้างเครื่องมือวัดพฤติกรรมที่แสดงออกมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการทำนายหรืออธิบายเจตคติได้

5. เจตคติเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ บุคคลจะมีเจตคติในเรื่องเดียวกันแตกต่างกันได้ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคม ระดับอายุเชาวน์ปัญญา เป็นต้น

6. เจตคติมีความคงที่และแน่นอนพอสมควรแต่อาจเปลี่ยนแปลงได้

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าลักษณะของเจตคติเป็นลักษณะที่เกิดจากการถูกหล่อหลอมโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้มาตั้งแต่ยังเด็ก และการได้รับประสบการณ์จากคนรอบข้าง ทั้งทางตรงและทางอ้อม จะมีผลทำให้เกิดความรู้สึกชอบ หรือไม่ชอบ ยอมรับ หรือปฏิเสธที่เกิดกับบุคคลนั้น ๆ

6. การปลูกฝังเจตคติ

การปลูกฝังเจตคติ หรือการเกิดเจตคติเป็นผลมาจากประสบการณ์ต่างๆ ในสังคมหลายประการ ซึ่ง กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ (2529 : 184 -187) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบในการปลูกฝังเจตคติไว้ดังนี้

1. การได้รับประสบการณ์เฉพาะด้าน บุคคลจะเกิดเจตคติต่อสิ่งหนึ่งได้เมื่อได้รับประสบการณ์สิ่งนั้นด้วยตนเอง ถ้าเป็นเจตคติทางบวก ทำให้ประทับใจซาบซึ้งกับประสบการณ์ที่ผ่านมา แต่ถ้าเป็นเจตคติทางลบก็ยากที่จะลบเลือนความรู้สึกที่ไม่พอใจออกไปง่าย ๆ

2. การติดต่อสื่อสารความหมายกับผู้อื่น ถ้าบุคคลมีการติดต่อ การสื่อสารความหมายกับผู้อื่นแล้วได้รับการตอบสนองในทางที่ดีเป็นที่พึงพอใจ ย่อมเกิดเจตคติทางบวก ถ้าบุคคลมีการติดต่อสื่อสารความหมายกับบุคคลอื่นแล้วได้รับการตอบสนองในทางไม่ดี ย่อมเกิดเจตคติทางลบ

3. การเลียนแบบตัวอย่าง บุคคลเกิดเจตคติได้จากตัวแบบที่ปรากฏให้เห็นและถ้าเกิดเจตคติทางบวกแล้วก็จะเลียนแบบพฤติกรรมตัวแบบนั้น แต่ถ้าเจตคติทางลบก็มีการเลียนแบบและอาจมีพฤติกรรมตรงกับตัวแบบก็ได้

4. องค์ประกอบของสถานบัน บุคคลเกิดเจตคติเนื่องมาจากอิทธิพลของสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยสถาบันนั้นย่อมมีกฎข้อบังคับ ระเบียบแบบแผนแนวทางปฏิบัติกำหนดไว้ให้บุคคลในสถานบันนั้นยึดถือและปฏิบัติตามการปลูกฝังเจตคติจากองค์ประกอบ 4 ประการ เป็นสิ่งที่สามารถทำได้และพบบ่อยในสังคม

7. การเกิดและการเปลี่ยนแปลงเจตคติ

7.1 การเกิดเจตคติ

คอลเลตต์ (Collete. 1973 : 221) กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดเจตคติมี 4 ประการดังนี้

1. การเข้าร่วมกิจกรรมตัวอย่าง เช่น นักเรียนอาจพัฒนาความชอบในการเรียนเรื่องไฟฟ้าเนื่องจากเขามีโอกาสในการใช้หรือสัมผัสกับวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ หรือกิจกรรมนั้น ๆ ทำให้เขาได้รับความสนุกสนาน ในทางตรงข้ามนักเรียนอาจจะไม่ชอบเรียนเรื่องสัตววิทยา เนื่องจากเขาต้องลงมือกับสัตว์ที่ตายแล้ว

2. ได้รับอิทธิพลจากคนอื่น ตัวอย่างเช่น เด็กส่วนมากจะกลัวงู เนื่องจากได้รับการปลูกฝังจากคนอื่น

3. การมีประสบการณ์ตรงในขณะนั้น ตัวอย่างเช่น ความคับข้องใจอย่างรุนแรงของนักเรียนที่เกิดจากอุบัติเหตุในช่วงระหว่างการสาธิต อาจทำให้นักเรียนเกิดอคติต่อการเสนอตัวในการสาธิตอื่น ๆ

4. การผสมผสานการตอบสนองพิเศษ การประสานตอบสนองเฉพาะกิจของกิจกรรมต่าง ๆ จะเกิดการสะสมถึงระดับหนึ่งที่จะนำไปสู่การตัดสินใจ เช่น เด็กเมื่อได้รับการปฏิเสธจากครูบ่อย ๆ จะทำให้เขาไม่ชอบครูและรายวิชานั้นมากขึ้น

ชริกเลย์ (Shrigley. 1977 : 427) กล่าวว่า เจตคติไม่ใช่สิ่งที่มีมาแต่กำเนิดแต่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ เจตคติบางอย่างมีขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการที่อยากให้ตนเป็นที่ยกย่องของสังคม

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526 : 91-93) กล่าวว่า แหล่งที่สำคัญที่จะทำให้เกิดเจตคติ มีดังนี้

1. การได้รับประสบการณ์เฉพาะด้าน (Specific experience) บุคคลจะเกิดเจตคติต่อสิ่งหนึ่งได้เมื่อได้รับประสบการณ์สิ่งนั้นด้วยตนเอง ถ้าเป็นเจตคติทางบวก จะทำให้ประทับใจ ซาบซึ้งกับประสบการณ์ที่ผ่านมา แต่ถ้าเป็นเจตคติในทางลบก็ยากที่จะลบเลือน ความรู้สึกที่ไม่พอใจออกไปง่าย ๆ

2. การติดต่อสื่อสารความหมายกับผู้อื่น (Communication from others) ถ้าบุคคลมีการติดต่อ การสื่อสารความหมายกับผู้อื่นแล้วได้รับการตอบสนองในทางที่ดีเป็นที่พึงพอใจ ย่อมเกิดเจตคติในทางบวก ถ้าบุคคลมีการติดต่อสื่อสารความหมายกับบุคคลอื่นแล้วได้รับการตอบสนองในทางที่ไม่ดี ไม่เป็นที่พอใจ ย่อมเกิดเจตคติในทางลบ

3. สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models) บุคคลจะเกิดเจตคติได้จากตัวแบบที่ปรากฏให้เห็นและถ้าเกิดเจตคติทางบวกแล้วก็จะเลียนแบบพฤติกรรมตัวแบบนั้น แต่ถ้าเจตคติทางลบก็จะเลียนแบบและอาจมีพฤติกรรมตรงกันข้ามกับตัวแบบก็ได้

4. องค์ประกอบที่เกี่ยวกับสถาบัน (Institutional factor) บุคคลจะเกิดเจตคติ เนื่องจากอิทธิพลของสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยสถาบันนั้นย่อมมีกฎข้อบังคับ ระเบียบ แบบแผน แนวทางปฏิบัติกำหนดไว้ให้บุคคลในสถาบันนั้นยึดถือและปฏิบัติตามการปลูกฝังเจตคติจากองค์ประกอบ 4 ประการ เป็นสิ่งที่สามารถทำได้และพบบ่อยในสังคม

ประดินันท์ อุปรมย์ (2528 : 127) กล่าวว่า สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเกิดเจตคตินั้น คือ

1. บิดามารดา และการอบรมเลี้ยงดู การประพฤตินและการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ มีอิทธิพลที่สำคัญอันดับแรกต่อการสร้างเจตคติอย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่เด็ก นอกจากนี้ลักษณะของความเชื่อ และความคิดต่าง ๆ ของพ่อแม่ยังมีส่วนถ่ายทอดมาสู่ลูก จนเกิดเป็นเจตคติประจำตัวลูกต่อไปด้วย

2. ผู้สอนและการอบรมสั่งสอน เมื่อเข้าโรงเรียนเด็กยอมรับเจตคติต่าง ๆ ที่ถูกถ่ายทอดมาจากการปฏิบัติตน และการสั่งสอนของผู้สอนอีกด้วย เพราะผู้สอนแต่ละคนไม่เพียงแต่มีอิทธิพลในการถ่ายทอดด้านความรู้ให้แก่เด็กเท่านั้น แต่ยังมีอิทธิพลเสริมสร้างเจตคติหรือความคิดต่าง ๆ ให้กับเด็กอย่างมากอีกด้วย

3. การศึกษา เด็กได้รับการศึกษาสูงเพียงใดวิชาความรู้ต่าง ๆ ที่เขาได้รับย่อมมีอิทธิพลต่อความคิดและการเกิดเจตคติต่าง ๆ ของเขามากเพียงนั้น บางครั้งหรือบ่อยครั้งที่การศึกษาในชั้นสูงสามารถเปลี่ยนแปลงเจตคติของเด็กที่เคยได้รับมาแต่เดิมได้

4. วัฒนธรรมในสังคม ศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ คือวัฒนธรรมภายในสังคมสังคมที่แตกต่างกันย่อมมี ศาสนา ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณีต่างกัน ความแตกต่างเหล่านี้ย่อมมีอิทธิพลต่อการสร้างเจตคติให้แก่บุคคลในแต่ละสังคมต่างกันด้วย

5. ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ และเครื่องมือสื่อสารใหม่ ๆ ทำให้เจตคติของแต่ละสังคมเปลี่ยนไป เนื่องจากการติดต่อสื่อสารซึ่งกันของแต่ละสังคมอย่างรวดเร็ว จนทำให้มีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ และวัฒนธรรมของกันและกันอย่างมาก

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2539 : 95-96) กล่าวว่า การเกิดพฤติกรรมด้านเจตคติไม่ว่าจะเป็น การให้ความสนใจการแสดงความรู้สึก การแสดงท่าทีและการแสดงว่าชอบหรือไม่ชอบนั้นแบ่งออกเป็นขั้นตอนได้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การรับรู้หรือการให้ความสนใจ (Receiving or attending) เมื่อบุคคลได้ปะทะกับสิ่งเร้าย่อมเกิดการรับรู้หรือให้ความสนใจหรือเกิดความตระหนักหรือเกิดความเต็มใจที่จะรับรู้และให้ความสนใจในสิ่งเร้าบางอย่าง
2. การตอบสนอง (Responding) เมื่อบุคคลรับรู้หรือให้ความสนใจใน สิ่งเร้าใด ๆ ก็ตาม ในขั้นที่ 1 แล้ว เป็นพันธกรณีผูกพันให้บุคคลตอบสนองต่อสิ่งเร้า อาจจะเป็นไปในรูปของการเชื่อฟังหรืออาจเกิดความสนใจหรือความเต็มใจที่จะทำหรือเกี่ยวข้องด้วย หรือทำด้วยความสนุกสนาน
3. การเห็นคุณค่า (Valuing) หลังจากที่บุคคลได้รับการตอบสนองต่อสิ่งเร้าแล้ว บุคคลจะเกิดความเชื่อในสิ่งเร้าที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะพัฒนามาเป็นความรู้ความเข้าใจในสิ่งเร้านั้น ๆ ในขั้นแรกก็จะมีการยอมรับในคุณค่าของสิ่งเร้านั้น ๆ ต่อมาเกิดความรู้สึกชอบ และขั้นตอนสุดท้ายจะเกิดการยอมรับอย่างแน่นแฟ้น
4. การจัดระเบียบ (Organizing) เมื่อบุคคลได้ยอมรับในสิ่งใดแล้วก็จะเกิดการจัดระเบียบของคุณค่าเหล่านั้นเป็นหมวดหมู่หรืออาจจะพัฒนาคุณค่าของสิ่งนั้นก็ได้
5. การแสดงพฤติกรรมตามคุณค่าที่ปรากฏ (Characterizing by a value) ในขั้นนี้บุคคลจะแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมที่เขายึดถือ ซึ่งอาจเป็นพฤติกรรมที่เป็นมาตรฐานสำหรับบุคคลนั้น ๆ

7.2 การเปลี่ยนแปลงเจตคติ

พัชนี วรกวิน (2522 : 74) กล่าวว่า สถานการณ์สังคมที่มีผลต่อการเปลี่ยนเจตคติประกอบด้วยวิธีการ ดังต่อไปนี้

1. การแนะนำให้เปลี่ยน (Suggestion situation) การแนะนำมี 2 วิธี คือ แนะนำตามปกติ คือคำแนะนำจากกลุ่มเพื่อนผู้มีความสำคัญทางสังคมหรือแก่ตนเองหรืออีกวิธีหนึ่งคือการสะกดจิต ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการสัมผัสและการเคลื่อนไหว
2. การทำให้เกิดการคล้อยตาม (Conformity situation) เป็นการสื่อสารโดยการบอกให้ทราบว่า กลุ่มที่คล้ายกับท่านมีความคิดเห็นเป็นอย่างไร เป็นการแนะนำให้เกิดความรู้สึกขึ้นมาเองว่าสมควรจะเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มอื่น หลังจากที่ได้รับการบอกเล่าแล้ว
3. การอภิปรายกลุ่ม (Group discussion) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยการอภิปราย จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติได้

4. การใช้ข้อมูลชักจูง (Persuasive messages) เป็นการใช้ข้อมูลที่มีมาจากคนที่มีความสำคัญด้านนี้หรือกลุ่มที่เหมือนกันมากเท่าใด ก็จะทำให้คนเปลี่ยนแปลงเจตคติได้มากขึ้นเท่านั้น ผู้รับจะไม่มีสิทธิ์โต้แย้งคัดค้านหรือแสดงความคิดเห็นต่อที่มาของข้อมูล

5. การปลูกฝังความเชื่อ (Intensive indoctrination) เช่น การอบรมเลี้ยงดู การล้างสมอง การบิดยวให้ประสาทหลอน การทรมานร่างกายเพื่อให้ประสาทเกิด ความอ่อนแอ

กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์ (2529 : 203) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงเจตคติไว้ดังนี้

1. โดยการอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้อง บุคคลที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างใดย่อมมีเจตคติตามผู้เลี้ยงดู ดังนั้น ถ้าต้องการเปลี่ยนแปลงเจตคติต้องเปลี่ยนเจตคติของผู้เลี้ยงดูด้วย

2. โดยการเรียนรู้และเพิ่มประสบการณ์ให้กว้างขวางขึ้น เพื่อให้มีโอกาสได้ทราบผลดีหรือผลเสียต่อการเกิดเจตคติต่าง ๆ

3. โดยการชักถาม หรือชักจูงจากกลุ่ม หรือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อผู้ถูกเปลี่ยนเจตคติ

4. โดยการเปลี่ยนกลุ่ม ถ้าบุคคลอยู่ในกลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่ง แล้วมีเจตคติอย่างหนึ่ง เมื่อเขาต้องการเปลี่ยนไปอยู่อีกกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมหนึ่งที่มีเจตคติตรงกันข้าม หรือไม่เหมือนเจตคติของกลุ่มเดิมถ้าบุคคลต้องการอยู่ในกลุ่มใหม่ให้มีสุขกายสบายใจ ย่อมต้องเปลี่ยนเจตคติตามกลุ่มใหม่ด้วย

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเจตคติ (ประพาเพ็ญ สุวรรณ (2520 : 71 – 79)

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับความเหมือนกันของความคิด

บุคคลแรกที่เสนอความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีนี้ คือ Heider ซึ่งให้ความคิดว่า เมื่อมีความสัมพันธ์ระหว่าง 3 คู่ เป็นไปในทางลบหรือความสัมพันธ์คู่หนึ่งเป็นไปในทางลบ ภาวะนี้ทำให้เกิดสถานการณ์ที่ไม่ปกติขึ้น คือ เป็นภาวะการณ์ที่ขาดความสมดุลเกิดขึ้น มีแนวโน้มทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดภาวะการณ์ที่สมดุล ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติ

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้งทางความคิด

ทฤษฎีนี้สร้างขึ้นโดย Leon Festinger สามารถสรุปความคิดของทฤษฎี ได้ดังนี้

1. ความขัดแย้ง ของการรับรู้เกิดขึ้นจากความไม่ลงรอย หรือความแตกต่างระหว่างการรับรู้ความรู้ หรือความคิดเห็นตั้งแต่สองอย่างขึ้นไป เมื่อความคิดหนึ่งเป็นของบุคคลนั้นแต่อีกความคิดหนึ่งมาจากสิ่งแวดล้อมภายนอก

2. ความมากน้อยของความขัดแย้งขึ้นอยู่กับสัดส่วนระหว่างความเหมือนกันและความแตกต่างกันของความคิดเห็นเหล่านั้น ความขัดแย้งมาจากจำนวนเหตุผลที่ให้ต่อการเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

3. ความขัดแย้งนี้ถ้ายังมีมาก บุคคลก็ยิ่งจะมีแรงขับมากในการที่ทำให้ความขัดแย้งนั้นหมดไปโดยการเปลี่ยนแปลงความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ที่ไม่ลงรอยกันหรือจะ โดยการเพิ่มเหตุผลเพื่อให้ส่วนประกอบคล้ายกันมากยิ่งขึ้น

บุคคลสามารถลดความขัดแย้งโดยการเปลี่ยนพฤติกรรมของตน หรือโดยการเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมภายในอันได้แก่ ทักษะคิด และการรับรู้ หรือเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมภายนอกตัวบุคคล

3. ทฤษฎีการเปลี่ยนเจตคติโดยการปรับตัวให้เข้ากับสังคม

ผู้เสนอแนวคิดนี้ได้แก่ Sherif และ Hovland ซึ่งเชื่อว่าขบวนการในการปรับตัวของบุคคลนั้น เกิดจากปฏิกิริยาของทัศนคติของบุคคลนั้นกับสิ่งแวดล้อมและในขบวนการการเปลี่ยนเจตคตินี้มีขั้นของขบวนการเกิดขึ้นสองขั้น คือ

ขั้นที่ 1 บุคคลตัดสินใจ และให้วินิจฉัยข่าวสารที่เขาได้รับใหม่โดยเอาความรู้หรือข่าวสารที่เขาได้รับมามีส่วนเกี่ยวข้องด้วย

ขั้นที่ 2 เจตคติเกิดขึ้นภายหลังจากการได้ทำการวินิจฉัยหรือตัดสินใจแล้ว

4. ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยทางจิตวิทยาสังคมบางเรื่อง เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเจตคติได้เสนอแนะว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทำให้เกิดขึ้นได้โดยการสร้างสถานการณ์ให้เกิดการมีส่วนร่วมในกลุ่มบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการศึกษาพบว่า การได้มีส่วนร่วมในการช่วยแก้ปัญหาบางอย่างทำให้บุคคลที่มีส่วนร่วมนั้นเกิดความรู้สึกพอใจต่อวิธีการแก้ปัญหานั้น เพราะบุคคลนั้นมีความรู้ดีกว่าตนเองได้ลงทุนในการให้ความคิดเห็น การตัดสินใจ และอุทิศพลังงานทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งวิธีการแก้ปัญหานั้น ๆ ซึ่งขบวนการเหล่านี้มีผลทำให้บุคคลนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติของตน การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้หมายถึงสิ่งที่แสดงออกมาให้คนอื่นได้รู้ ว่า ซึ่งเรียกว่า “Overt Participation” สำหรับการมีส่วนร่วมที่มีได้แสดงออกมาให้คนอื่นเห็น ที่เรียกว่า “Covert Participation” นั้นก็มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติเช่นเดียวกัน

กระบวนการเกิดเจตคติหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติมี 3 วิธี คือ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ. 2526 : 112-114 ; อ้างอิงจาก Kelmen. 1958 : 51-60)

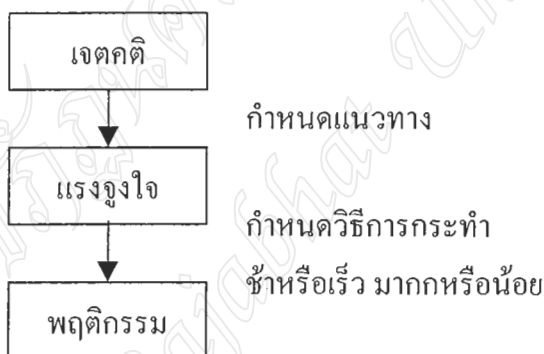
1. การยินยอม (Compliance) การยินยอมเกิดได้เมื่อบุคคลยอมรับสิ่งที่มีอิทธิพลต่อพวกเขาและเพื่อมุ่งหวังจะเกิดความพึงพอใจจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลนั้น

2. การเลียนแบบ (Identification) การเลียนแบบเกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับสิ่งเร้า หรือสิ่งกระตุ้นซึ่งยอมรับนี้เป็นผลมาจากการที่เขาต้องการที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีหรือที่พึงพอใจระหว่างตัวเขาเองกับบุคคลหรือกลุ่ม

3. ความต้องการที่อยากเปลี่ยน (internalization) สิ่งนี้เกิดขึ้นก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นยอมรับสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือกว่า อันสืบเนื่องมาจากสิ่งนั้นตรงกับความต้องการภายในของบุคคลนั้น

อิทธิพลของเจตคติที่มีต่อพฤติกรรม

ฉลอง ภักดีรัตน์. (2521) พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกไปนั้นเกี่ยวข้องกับเจตคติ โดยเจตคติก่อให้เกิดแรงจูงใจ ซึ่งหมายถึง ภาวะภายในจิตใจของบุคคลที่พร้อมที่จะกระตุ้นนำทางให้พฤติกรรมดำเนินไปตามเป้าหมายและแรงจูงใจเป็นตัวกำหนดให้เกิดพฤติกรรมที่จะให้กระทำหรือละเว้นสิ่งต่าง ๆ ดังภาพที่ 2.7

ภาพที่ 2.7 อิทธิพลของเจตคติที่มีต่อพฤติกรรม

ที่มา : ฉลอง ภักดีรัตน์. (2521 : 27)

8. ประโยชน์ของเจตคติ

ประภาเพ็ญ สุวรรณ. (2526 : 5 - 6) เจตคติ มีประโยชน์แก่เราดังนี้

1. ช่วยทำให้เราเข้าใจสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว โดยการจัดระบบสิ่งของต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา
2. ช่วยให้มี Self - esteem โดยช่วยให้บุคคลหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดีหรือปกปิดความจริงบางอย่าง ซึ่งนำความไม่พอใจมาสู่ตัวเขา
3. ช่วยในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ซับซ้อน ซึ่งการมีปฏิกิริยาโต้ตอบหรือกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดออกไปนั้น ส่วนมากจะทำให้สิ่งที่นำความพอใจมาให้ หรือเป็นบำเหน็จรางวัลจากสิ่งแวดล้อม
4. ช่วยให้บุคคลสามารถแสดงออกถึงค่านิยมของตนเอง ซึ่งแสดงว่าเจตคตินั้นนำความพอใจมาให้บุคคลนั้น

ล้วนสายยศ และคณะ. (2543 : 54) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของเจตคติไว้ว่า

1. เจตคติเป็นคำย่อของการอธิบายความรู้สึกเป็นอย่าง ๆ กลุ่มพฤติกรรมต่าง ๆ ได้มาก เช่น พู่ว่าเขามีเจตคติที่ดีต่อครอบครัว มีความหมายถึงเขารักครอบครัว ใช้เวลามากอยู่กับครอบครัว มีความสุขใจที่ได้อยู่กับครอบครัว
 2. เจตคติใช้พิจารณาเหตุของพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อสิ่งอื่น หรือต่อเป้าเจตคติของคนนั้นได้ นั่นคือรู้จักเจตคติของคนสามารถส่งเสริมหรือยับยั้งสิ่งที่เขาจะแสดงออกได้
 3. เจตคติสามารถมองสังคมได้ เพราะเจตคติเป็นสิ่งที่คงเส้นคงวา พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกจากเจตคติ จึงสามารถนำมาอธิบายความคงเส้นคงวาของสังคมได้
 4. เจตคติมีความคงามในตัวมันเอง เจตคติของคนที่มีต่อเป้าเจตคติรอบ ๆ ตัวเราเอง สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของคน ๆ นั้น มีคุณค่าในการศึกษาจุดมุ่งหมายของชีวิตเขา
 5. จากการที่รู้ว่าเจตคติเกิดจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการให้การศึกษาเพื่อให้เกิดเจตคติที่ดีงามตามสังคม จึงต้องศึกษาสัญชาติญาณ และปรับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีอิทธิพลต่อเจตคติของคนตามที่ต้องการ
 6. ในสาขาสังคมศึกษา นักสังคมวิทยาหลายคนให้ความเห็นว่าเจตคติเป็นศูนย์กลางความคิด และเป็นฐานของพฤติกรรมสังคม การจะปรับระบบปกติของสังคมจึงควรเปลี่ยนแปลงเจตคติของแต่ละบุคคล
- ดังนั้น การรู้เจตคติของคนจึงใช้ทำนายพฤติกรรมที่เขาจะแสดงออกเป็นการรู้ไว้ก่อนเพื่อหาทางป้องกันและแก้ไขให้ได้ คนในสังคมที่มีเจตคติดีงามตามสังคมต้องการ ในวงการศึกษายังมีความจำเป็นอย่างมาก ทางโรงเรียนควรศึกษาเจตคติของนักเรียน นักศึกษาหรือนิสิตที่มีต่อวิชาที่เรียนหรือต่อครูอาจารย์ผู้สอน เพื่อใช้ในการปรับปรุงแก้ไขวิธีการสอนให้เด็กมีเจตคติดีขึ้น การมีเจตคติที่ดีต่อวิชาจะทำให้การเรียนวิชานั้นดีขึ้น

9. การสร้างเครื่องมือวัดเจตคติ

ในการวัดเจตคตินั้น นักการศึกษาหลายท่านได้สร้างเครื่องมือวัดเจตคติไว้หลายแบบด้วยกัน เช่น วัดเจตคติโดยใช้เครื่องมือ Equal – Appearing Interval Scale ของ เทอร์ส โตน การวัดเจตคติโดยใช้เครื่องมือ Summated Rating Scale ของ ลิเคอร์ท การวัดเจตคติโดยใช้วิธี Semantic Differential Scale ของออสกูต การวัดเจตคติโดยใช้เครื่องมือ Scalogram Analysis ของกัตแมน เป็นต้น (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2543 : 66 – 115)

สำหรับการศึกษาทดลองครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างมาตราวัดตามแนวของ ลิเคอร์ท (Likert) โดยใช้เครื่องมือ Summated Rating Scale ซึ่ง เชดส์คัล โฆวาสินท์ และ ประภาเพ็ญ สุวรรณ

ได้กล่าวถึงลำดับขั้นตอนของการสร้างไว้ดังนี้ (เชิดศักดิ์ โฆวสินธุ์. 2520 : 50-56 และประภาเพ็ญ สุวรรณ. 2526 : 45 - 52)

1. พิจารณาว่าต้องการวัดเจตคติ ของใคร ที่มีต่ออะไร และให้ความหมายของเจตคติและสิ่งที่วัดนั้นให้แน่นอน

2. เมื่อตีความหมายของสิ่งของที่วัดแน่นอนแล้ว ก็สร้างข้อความในแต่ละหัวข้อนั้น ๆ โดยให้ครอบคลุมเนื้อหาในหัวข้อเหล่านั้น ข้อความนี้อาจเขียนขึ้นเองหรือนำมาจากที่อื่นจากหนังสือพิมพ์ หรือจากผู้ทรงคุณวุฒิในด้านนั้น ๆ ก็ได้ แต่ต้องมีลักษณะดังนี้

2.1 ต้องเป็นข้อความที่เขียนในแง่ความรู้สึก ความเชื่อ หรือความตั้งใจทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ใช่เป็นข้อเท็จจริง (Fact)

2.2 ข้อความที่บรรจุในสเกลจะต้องประกอบด้วยข้อความที่เป็นบวกและลบคละกันไป

2.3 ข้อความในแต่ละข้อความต้องสั้น เข้าใจง่าย ชัดเจน ไม่กำกวม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

วีระพงษ์ คุณมณี (2526 : 57) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาผลการสอนด้วยการสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเนื้อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมของนักเรียนที่สอนโดยขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ กับวิธีสอนตามคู่มือครูของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังจากการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ศิวพร เสนิยวงศ์ ณ อยุธยา (2529 : 61) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนด้วยการสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจกับการสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการคิดแก้ปัญหของนักเรียนที่เรียนด้วยขั้นทั้งสี่ของอริยสัจกับการสอนตามคู่มือครู หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองความสามารถในการคิดแก้ปัญหของนักเรียนที่เรียนด้วยขั้นทั้งสี่ของอริยสัจกับการสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วย ขั้นทั้งสี่ของอริยสัจกับการสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พิเชษฐ์ จับจิตต์ (2534 : 95) ได้ศึกษาการศึกษาผลการเจริญสมารถก่อนเริ่มบทเรียนที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ เจตคติทางวิทยาศาสตร์และความคงทนในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนแบบพุทธวิธีแสวงหาอริยสัจตามแนวพระพุทธพจน์ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นิภาภรณ์ แสงดี (2538: 56) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียน โดยการสอนแบบอริยสังกับการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียน โดยการสอนแบบอริยสังกับการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียน โดยการสอนแบบอริยสังกับการสอนตามคู่มือการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

วัลภา สิงห์บุญ (2539 : 88) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาโลกของงานอาชีพด้วยวิธีสอนแบบอริยสังของนักศึกษาผู้ใหญ่ ประเภทชั้นเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบอริยสังมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาโลกของงานอาชีพหลังการเรียนสูงกว่าก่อนการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนตามปกติมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาโลกของงานอาชีพหลังการเรียนสูงกว่าก่อนการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบอริยสังและนักศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียนด้วยวิธีสอนตามปกติ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาโลกของงานอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

โสภา สุขเกษม (2539) ได้ศึกษาผลการฝึกอบรมความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง อริยสังสี่ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ที่ได้รับการฝึกอบรมความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง อริยสังสี่ มีความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง อริยสังสี่ สูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม 2) ความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง อริยสังสี่ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 หลังได้รับการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนได้รับการอบรม 3) เจตคติต่อพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ที่ได้รับการฝึกอบรมความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง อริยสังสี่ สูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง อริยสังสี่ 4) เจตคติต่อพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 หลังได้รับการฝึกอบรมความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง อริยสังสี่ สูงกว่าก่อนได้รับการฝึกอบรมความรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง อริยสังสี่

ดำรง กางทอง (2542 : 74) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการคิดอย่างมีวิจารณญาณของสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่เรียน ด้วยวิธีการสอนแบบพุทธวิธีอริยสัจกับที่ เรียนด้วยวิธีการสอนตามคู่มือครู พบว่าสามเณรที่เรียน วิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีการสอนแบบพุทธวิธีอริยสัจกับสามเณรที่เรียนด้วยวิธีสอนตามคู่มือครู มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สามเณรที่เรียนวิชา สังคมศึกษาด้วยวิธีการสอนแบบพุทธวิธีอริยสัจกับสามเณรที่เรียนด้วยวิธีสอนตามคู่มือครูมีการคิด อย่างมีวิจารณญาณแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

รศ.มิ่งจันทร์ ศรีรัตน์ (2544 : ง) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลการสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ ที่มีต่อการคิดแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องพุทธธรรม ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน ปีการศึกษา 2544 พบว่า ผลการวิจัยปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยวิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความสามารถในการ คิดแก้ปัญหาหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เกียรติศักดิ์ ชันตะ (2546 : 58) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียน วิชาพระพุทธศาสนาและคุณลักษณะเพื่อพัฒนาสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนแบบอริยสัจสี่กับการสอนตามปกติ พบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบอริยสัจสี่ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัย สำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบอริยสัจสี่ มีคุณลักษณะเพื่อพัฒนา สังคมสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประภาพรรณ อินทร์เพ็ญ (2548 : 58) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาผลการสอนแบบ อริยสัจโดยใช้เทคนิคคู่สร้างในวิชาสังคมศึกษา ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับ การสอนแบบอริยสัจโดยใช้เทคนิคคู่คิดคู่สร้าง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนแบบอริยสัจ โดยใช้เทคนิคคู่คิดคู่สร้าง มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าการสอนวิชาสังคมศึกษา เมื่อมีการสอน โดยเน้นให้นักเรียนนั้นได้ปฏิบัติ วิเคราะห์ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง จะส่งผลให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจเนื้อหาของบทเรียนได้อย่างแท้จริง และทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ไปด้วย การสอนแบบอริยสัจจึงเป็นการสอนอีกวิธีหนึ่งที่เน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง วิเคราะห์

และแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการรับ การตอบสนอง การรู้คุณค่า จนเกิดความสนใจ ความซาบซึ้ง และเกิดเจตคติในที่สุด จะส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้ดียิ่งขึ้น และเป็นไปอย่างเต็มศักยภาพ

2. งานวิจัยต่างประเทศ

การวิจัยในต่างประเทศเกี่ยวกับหลักธรรม เกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้ และการสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการวิจัย ส่วนมากเกิดจากนักศึกษาไทยในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นส่วนใหญ่ซึ่งประกอบด้วย

อำนวย ทะพิงค์แก (Amnuay Tapingkae. 1973 : 14 – 18) ได้ทำการวิจัยในระดับ ดุษฎีบัณฑิต ที่มหาวิทยาลัยวอชิงตัน เรื่องการศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการศึกษาแบบจิตนิยมแบบของอเมริกา กับพระพุทธศาสนาเถรวาท (A Comparative study of Education Philosophies of American Idealism and Theravada Buddhism) โดยกล่าวถึงวิธีสอนของพระพุทธเจ้าว่าตลอดระยะเวลา 45 ปี ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ เพื่อพัฒนาและปลูกฝังแนวความคิดใหม่และหักล้างแนวความเชื่อเดิม เช่น การใช้หลักธรรมสั่งสอนให้เหมาะสมกับระดับของบุคคล การอภิปราย การบรรยาย การพรรณนา การถกเถียง การโต้แย้ง เป็นต้น การสอนนั้นจะต้องตรงกับความต้องการของผู้เรียน สอดคล้องกับความสามารถในการรับฟังของผู้เรียน และเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน รูปแบบการสอนของพระพุทธเจ้าที่ผู้วิจัยเน้นเป็นพิเศษอีกประการหนึ่ง คือ หลังจากที่ย่อยสลายเสร็จแล้ว ผู้เรียนจะต้องแบ่งกลุ่มย่อยเพื่ออภิปรายถกเถียงถึงปัญหาต่าง ๆ ที่ตนยังไม่เข้าใจ หรือสนใจเป็นพิเศษด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาตามพุทธวิธีเป็นการศึกษาตามเอกัตถภาพนั่นเอง

ศักดิ์ ประจักษ์ประทานพร (Sakda Prangpatanpon. 1978: 91 – 97) ได้เสนอวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตที่มหาวิทยาลัยบอสตัน เรื่องพุทธปรัชญาการศึกษาและเกี่ยวกับการศึกษาของไทย (A Buddhism Philosophy of Education: with Implication for Education in Thailand) โดยกล่าวถึงวิธีสอนของพระพุทธเจ้าว่า ในพระไตรปิฎกโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสุตตันตปิฎกขัมมกนิยามีเรื่องเกี่ยวกับเทคนิควิธีสอนของพระพุทธเจ้าและพฤติกรรมตอบสนองของผู้เรียนมากมาย ซึ่งแม้ว่าจะนำมาเปรียบเทียบกับหลักวิชาศึกษาศาสตร์ในปัจจุบันนี้ก็สามารถกล่าวได้อย่างเต็มภาคภูมิว่าวิธีสอนของพระพุทธเจ้ายังคงทันสมัยและใช้ได้เหมาะสมในหลายสถานการณ์ด้วย

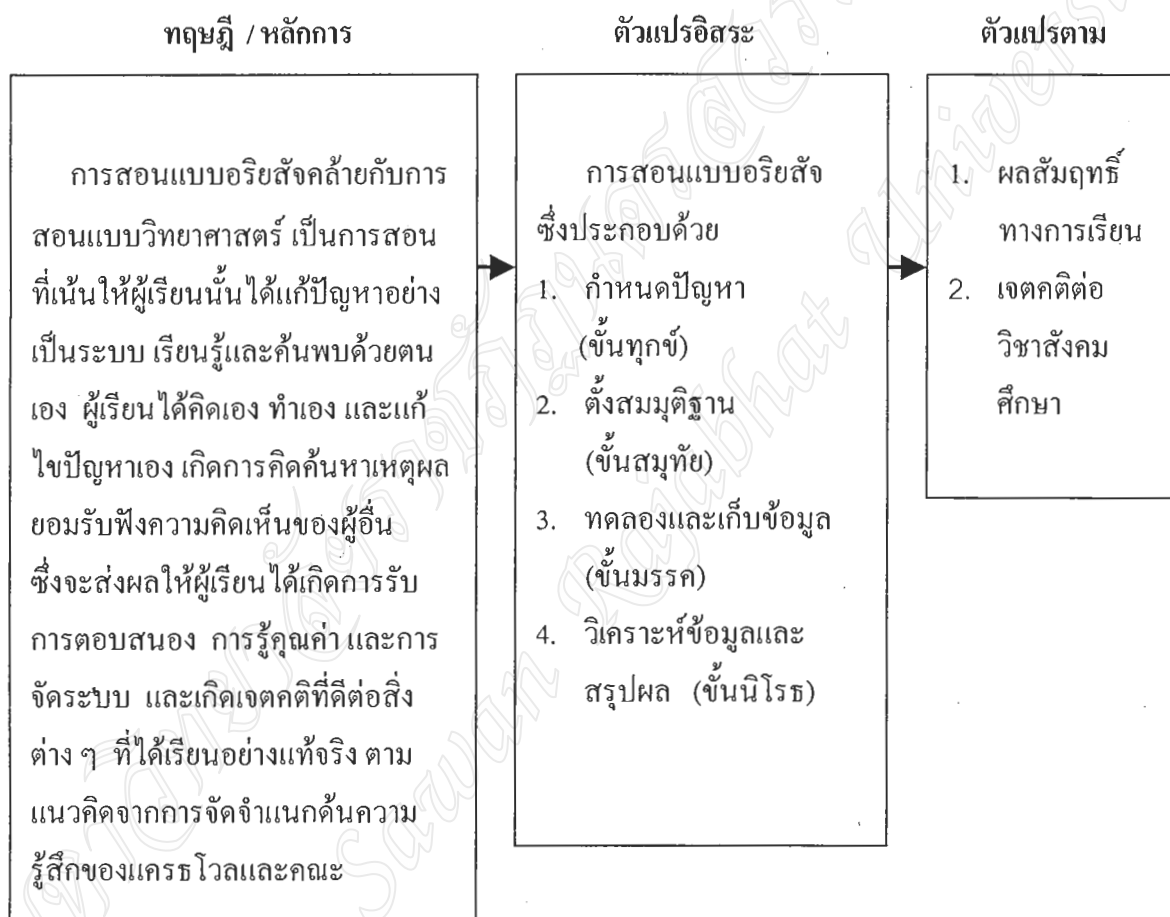
จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การวิจัยเกี่ยวกับการสอนแบบอริยสัจได้ได้รับความสนใจเฉพาะคนไทยเท่านั้น และเป็นการศึกษาตามเอกัตถภาพ และเป็นวิธีสอนที่ยั่งยืนสามารถนำไปประยุกต์ให้เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

กรอบความคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบอริยสัจ และเจตคติต่อวิชาสังคมศึกษา เพื่อนำแนวคิดต่างๆ มาจัดทำแผนการสอนเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเจตคติต่อวิชาสังคมศึกษาสูงขึ้น จากการศึกษาตามการสอนตามแนวพุทธวิธี การสอนแบบอริยสัจ เป็นวิธีสอนขั้นพื้นฐานของอริยสัจ เป็นวิธีเกี่ยวกับการแก้ปัญหาเป็นขั้นตอนและการคิดวิเคราะห์อย่างมีระบบและเป็นกระบวนการใช้ความคิด หรือการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล เรียกอีกอย่างหนึ่ง “วิธีการแห่งปัญญา” หรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์ อันได้แก่ 1. ทุกข์ คนที่มีทุกข์เป็นคนที่มีความทุกข์ เช่น การเจ็บปวดร่างกาย ความคับข้องใจ ไม่สบายใจ เป็นต้น ถือว่าทุกคนเป็นคนที่มีความทุกข์ แต่คนทุกคนต้องการความสุข คือสบายทั้งกายและจิตใจ นั่นคือต้องการหลุดพ้นจากความทุกข์นั้น ทุกคนย่อมหาทางพ้นทุกข์ เพื่อจะได้รับความสุขในชีวิต การสอนก็คือทำให้นักเรียนเกิดปัญหาค้น (ขึ้นกำหนดปัญหา) 2. สมุทัย สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์อันได้แก่ ตัณหา ความอยากได้ไม่มีที่สิ้นสุด ฉะนั้น ต้องหาทางกำจัดต้นแห่งการเกิดทุกข์ การสอนก็คือช่วยกันหาสาเหตุของการเกิดปัญหานั้น แล้วจึงนำมาวางแผนแก้ปัญหา (ขึ้นตั้งสมมติฐาน) 3. นิโรธ การดับทุกข์ ขึ้นลงมือปฏิบัติด้วยการศึกษาค้นคว้า ทำการทดลองตามแนวทางที่วางไว้ เพื่อวิธีการที่ดีที่สุดของการดับทุกข์ (ขึ้นทดลองและเก็บข้อมูล) 4. มรรค วิธีทางการดับทุกข์ นำความรู้ที่ได้ศึกษามาประมวลเข้าด้วยกันเพื่อวิเคราะห์ได้ว่าวิธีไหนเหมาะสมที่สุด เมื่อได้แล้วก็ดำเนินการไปตามแนวทางนั้น การสอนก็เป็นขั้นรวบรวมความรู้ทั้งหมดเข้าด้วยกัน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ (ขึ้นวิเคราะห์และสรุปผล) และเมื่อนักเรียนเกิดการรับ การตอบสนอง การรู้คุณค่า จะเกิดความสนใจ ความซาบซึ้ง และเกิดเจตคติในที่สุด (แครธวอลและคณะ : 1964) ซึ่งเชดสคัลด์ โฆวาสินธุ์ เชื่อว่าการเกิดเจตคติต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ 1. องค์ประกอบด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Component) ได้แก่ ความรู้ที่มีขอบเขตครอบคลุมถึงความเห็น ความเชื่อที่มีต่อสิ่งของหรือปรากฏการณ์ต่างๆ เมื่อบุคคลรับรู้ และวินิจฉัยของมูลต่างๆ ที่ได้รับทำให้เกิดแนวความคิดที่ว่า อะไรถูก อะไรผิด 2. องค์ประกอบด้านท่าทีความรู้สึก (Affective Component) ได้แก่ความรู้สึกรหรืออารมณ์ของบุคคลที่ความสัมพันธ์ต่อสิ่งของหรือปรากฏการณ์ต่างๆ เป็นผลเนื่องมาจากความคิด ถ้าบุคคลมีความคิดที่ดีต่อสิ่งใดก็จะมีความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งนั้น 3. องค์ประกอบด้านการปฏิบัติ (Behavioral Component) เป็นความโน้มเอียงที่บุคคลประพฤติปฏิบัติ หรือมีแนวปฏิบัติตอบสนองอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากความคิดและความรู้ที่ปรากฏในรูปของการยอมรับหรือปฏิเสธหรือเฉยๆ และซัมเมอร์ (Summer, 1970) ได้สรุปนิยามของเจตคติที่เห็นสอดคล้องกัน 4 ประการ คือ มีความโน้มเอียงที่จะตอบสนอง มีความคงทนตลอดเวลา มีความคงเส้นคงวาและมีทิศทาง สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้

ใช้ตัวแปรอิสระ คือ การสอนแบบอริยสัจ ตัวแปรตามคือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเจตคติต่อวิชาสังคมศึกษา ดังแสดงในภาพที่ 2.8

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานในการวิจัย

จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้ศึกษาและค้นคว้ามา จะเห็นได้ว่าวิธีการสอนแบบอริยสังคีต เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ โดยผู้เรียนพยายามคิดค้นวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นวิธีสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าการสอนให้นักเรียนรู้จักกับการแก้ปัญหา ฝึกให้นักเรียนคิด วิเคราะห์ปัญหา จะทำให้ผู้เรียนเกิดความคุ้นเคย มีเหตุผล ไม่ลองผิด ลองถูกในการแก้ปัญหาซึ่งจะเป็นผลดีกับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้ การตอบสนอง การเห็นคุณค่า อันจะส่งผลให้ผู้เรียนได้ปรับตัว เกิดความซาบซึ้ง และเกิดเจตคติที่ดีในที่สุด และเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ เกียรติศักดิ์ ชันตะ (2546 : 58) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาพระพุทธศาสนาและคุณลักษณะเพื่อพัฒนาสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนแบบอริยสังคีตกับการสอนตามปกติ พบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบอริยสังคีต มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ และมีคุณลักษณะเพื่อพัฒนาสังคมสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ ประภาพรรณ อินทร์เพ็ญ (2548 : 58) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาผลการสอนแบบอริยสังคีตโดยใช้เทคนิคคู่สร้างในวิชาสังคมศึกษา ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนแบบอริยสังคีตโดยใช้เทคนิคคู่คิดคู่สร้าง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

จากแนวคิดและเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานการวิจัยครั้งนี้ดังนี้

1. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนแบบอริยสังคีตมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ
2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนแบบอริยสังคีตมีเจตคติต่อวิชาสังคมศึกษาสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ